

The Diak logo is located in the top right corner of the page. It consists of the word "Diak" in a bold, pink, sans-serif font. The background of the page features a large, abstract graphic of overlapping pink and white curved shapes.

Tarja Nyman
Tuula Åkerlund-Hagert
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK), diakoniatyö
Opinnäytetyö, 2021

TULEVAISUUS JA TOIVO

Romaninuoret R3-palvelun käyttäjinä

TIIVISTELMÄ

Nyman Tarja, Åkerlund-Hagert Tuula
Tulevaisuus ja toivo
47 + 2 liitettä
Kevät 2021
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja kirkonalan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK) diakoniatyö

Tämän työn tarkoituksena oli kartoittaa romaninuorten koulutuksen ja työllistymisen vaikutuksia hyvinvointiin. Yksi tavoitteemme oli selvittää hengellisyiden vaikutuksia hyvinvointiin. Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää, kuinka R3 romaninuori -hankkeen palvelu toimii ja kuinka palvelu tukisi romaninuorten hyvinvointia ja osallisuutta.

Toteutimme opinnäytetyömme laadullisena tutkimuksena. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua, joka toteutettiin yksilöhaastatteluina. Yksilöhaastatteluihin osallistui yhteensä kuusi R3 romaninuori -hankkeen asiakasta. Haastattelut suoritettiin syksyllä 2020. Saatu aineisto analysoitiin sisällönanalyysinä.

Tutkimuksessa havaittiin, että koulutus ja työllisyys vaikuttavat positiivisesti haastateltavien kokemuksiin hyvinvoinnista. Palautteet R3 romaninuori -hankkeen palvelusta olivat positiivisia. Haastatteluista nousi esiin, että palvelu tuki romaninuorten hyvinvointia ja osallisuutta. Tutkimuksesta kävi ilmi, että hengellisyys on suuri voimavara romaninuorten elämässä ja saimme kehitysehdotuksia nuorilta, kuinka heidän mielestään kirkko voisi lisätä heidän osallisuuttaan kirkon palveluissa. Johtopäätöksenä voimme todeta, että saimme tutkimuskysymyksiimme vastaukset sekä vahvistuksen siitä, että hanke on ollut merkityksellinen romaninuorille. R3 romaninuori -hankkeen kaltaisen palvelun olemassaolo on tarpeellinen. Tuloksista hyötyisivät vastaavaa hanketta suunnittelevat työntekijät, romaninuoret sekä kaikki nuorten kanssa työskentelevät alan ammattilaiset.

Asiasanat: Hengellisyys, hyvinvointi, osallisuus, R3 romaninuori -hanke, romanikulttuuri, romaninuoret

ABSTRACT

Nyman Tarja, Åkerlund-Hagert Tuula
Tulevaisuus ja toivo
47 + 2 appendices
Spring 2021
Diaconia University of Applied Sciences
Bachelor's Degree Programme in Social Services
Option in Diaconal Work
Bachelor of Social Services

The aim of this thesis was to explore the effects of education and employment on the well-being of Roma youth. The aim was also to investigate the effects of spirituality on well-being. Specifically, the aim of this thesis was to find out how the service of the R3 Roma youth project works and how the service could support the well-being and inclusion of Roma youth.

The thesis was carried out as qualitative research. The data collection method used was thematic interviews, conducted as individual interviews. A total of six clients of the R3 Roma youth project participated in the individual interviews. The interviews were conducted in the autumn of 2020. The obtained material was analyzed using content analysis.

The study highlighted, among other things, that education and employment have a positive effect on the interviewees' experiences of well-being. The feedback on the service of the R3 Roma Youth project were positive. It emerged from the interviews that the service supported the well-being and inclusion of Roma youth. The study showed that spirituality is a great resource in the lives of Roma youth, and the interviewees gave suggestions about how they thought the Church could increase their involvement in church services. In conclusion, answers to the research questions were received, as well as confirmation that the project has been relevant to Roma youth. The existence of a service such as R3 Roma youth project is necessary. The results can benefit workers planning a similar project, Roma youth and all professionals working with young people.

Keywords: Spirituality, well-being, inclusion, R3 Roma youth project, Roma culture, Roma youth

Sisälllys

1 JOHDANTO.....	4
2 ROMANINUORI-HANKE.....	6
3 ROMANIKULTTUURI	9
3.1 Suomen romanien historia.....	9
3.2 Romanikieli	11
3.3 Tapakulttuuri.....	13
4 HYVINVOINTI JA OSALLISUUS	16
4.1 Hyvinvoinnin ulottuvuudet.....	16
4.2 Hengellinen hyvinvointi ja osallisuus.....	20
4.3 Osallisuus	21
4.4 Romanien hyvinvoinnin ja osallisuuden haasteet.....	23
4.5 Aikaisemmat tutkimukset.....	24
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	26
5.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	26
5.2 Menetelmät	26
5.3 Aineistonkeruu	27
5.4 Aineiston analysointi	28
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	29
6.1 Koulutus ja hyvinvointi	29
6.2 Työllisyys ja hyvinvointi.....	32
6.3 R3 Romaninuori -hanke, hyvinvointi ja osallisuus.....	33
6.4 Hengellisyys ja hyvinvointi	36
7 POHDINTA.....	38
7.1 Pohdintaa tutkimusprosessista.....	38
7.2 Eettisyys ja luotettavuus	40
7.3 Ammatillinen kehittyminen	41
8 LÄHTEET.....	44
LIITE 1 HAASTATTELUN SUOSTUMUSLOMAKE.....	47

LIITE 2 TEEMAHAASTATTELU KYSYMYKSET	48
---	----

1 JOHDANTO

Romanit ovat yksi vanhimmista vähemmistöryhmistä Suomessa. Romaneita arvioidaan olevan Suomessa noin 10 000–12000 henkilöä. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2004.) Yhteiskuntamme on teollistunut ja muuttunut nopeatahtiseksi. Tämän informaatioyhteiskunnan kannalta perinteiset ammatit eivät enää elätä romaneja. Tämä tilanne on johtanut romanien työttömyyteen. Viime vuosikymmenien aikana on syntynyt paljon uusia ammatteja ja vanhoja on jäänyt muun muassa koneellistumisen takia. Useilla romaneilla on heikko peruskoulutus. Ammattitaidon puute, työmarkkinoiden kiristyminen, romanikulttuurin erityispiirteet ja syrjintä valtaväestön puolelta ovat keskeisiä seikkoja, jotka vaikuttavat romanien työhön sijoittumiseen. (Suonoja & Lindberg 2019, 66.)

Romanit elävät pääväestön ja romanikulttuurin välissä. Romanien koulutustaso on ollut viime vuosina nousujohteinen, suurin osa nuorista saa peruskoulun päätötodistuksen ja hakeutuu jatkokoulutukseen. Tätä kehitystä ja työllistymisen mahdollisuuksia tukevat erilaiset hankkeet. Yksi tällainen hanke on R3 romaninuori -hanke.

Yhteistyökumppani opinnäytetyössämme on R3 romaninuori -hanke, joka on Stea:n rahoittama hanke. Kohderyhmänä on pääkaupunkiseudulla asuvat 18–34-vuotiaat romaninuoret. Toimintakeskus sijaitsee Vantaan Myyrmäessä. Hankkeen tarkoitus on edistää romaninuorten asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa ja ehkäistä syrjintää sekä tukea romaninuorten hyvinvointia ja osallisuutta.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kartoittaa romaninuorten koulutus- ja työllistymistäustaa ja niiden vaikutusta hyvinvointiin. Pyrimme haastatteleamalla kartoittamaan, kuinka R3 romaninuori -hankkeen palvelu toimii ja kuinka palvelu tukee romaninuorten hyvinvointia sekä osallisuutta. Kartoitimme, kuinka hengellisyys vaikuttaa romaninuorten hyvinvointiin. Tutkimuksen avulla tuomme näkyviin romaninuori-hankkeen asiakkaiden omia kokemuksia ja ajatuksia tukipalveluiden tarpeesta ja käytöstä sekä sen vaikutuksista.

Kirkon alan opiskelijoina näemme uskonnon ja hengellisyyden tärkeyden kokonaishyvinvoinnille. Pohdimme, kuinka tutkimuksen tuloksia voitaisiin hyödyntää kirkon toimissa ja palveluissa ja kartoitamme, kuinka romaninuorten osallisuutta voisi lisätä kirkon palveluissa.

2 ROMANINUORI-HANKE

R3 Romaninuori -hanke toimii Vantaan Myyrmäessä R3 Maahanmuuttajanuorten tuki ry:n tiloissa. R3 Romaninuori -hanke on osana R3 Maahanmuuttajanuorten tuki ry:n palveluntarjontaa. Hankkeen tarkoitus ja tavoite on edistää 18–34-vuotiaiden pääkaupunkiseudulla asuvien romaninuorten asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa sekä tukea hyvinvointia ja osallisuutta. Hankkeen päätavoitteisiin kuuluu nuorten sosiaalinen vahvistaminen, heidän työnhaku- ja työelämätaitojen sekä koulutuksen tukeminen ja mieluisan vapaa-ajan toiminnan mahdollistaminen. Hankkeella tuetaan yhteiskunnallista integroitumista matalan kynnyksen avoimen ja suljetun ryhmätoiminnan sekä tapahtumien ja teemapäivien avulla. Hanke on ajoitettu vuosille 2018–2020. (Henkilökohtainen tiedonanto, romaninuori-hankkeen projektipäällikkö 1.12.2020.)

Suomessa arvioidaan asuvan lähes 12 000 romanian ja Vantaalla romaneita asuu noin 2000. Syrjäntäkokemukset, matala koulutustaso, heikko työllisyys ja huono taloudellinen tilanne ovat romaneille yleisempiä koko väestöön verrattuna. Hyvinvointiin ja elämänlaatuun vaikuttavat positiivisesti yhteisöllisyyden kokemukset, sosiaalinen kanssakäyminen ja mahdollisuudet osallistua toimintaan. Kaupungin nuorisotilat ovat pääasiallisesti käytössä alle 18-vuotiaille. (Henkilökohtainen tiedonanto, romaninuori-hankkeen projektipäällikkö 1.12.2020.)

Hanke tarjoaa avoimen toimintakeskuksen sekä kohdennettua tekemistä yli 18-vuotiaille romaninuurille. Hankkeessa on tavoitettu onnistuneesti pääkaupunkiseudun alueen romaninuuria. Toiminnassa on havaittu, että romaninurot tarvitsevat erityistä, kohdennettua tukea elämänhallinnan ja työelämävalmiuksien vahvistamiseen sekä yhteisen paikan, jossa romaninurot voivat kokoontua julkisten tilojen sijaan. (Henkilökohtainen tiedonanto, romaninuori-hankkeen projektipäällikkö 1.12.2020.)

R3 Romaninuori -hanketta vastaavaa toimintaa ei ole pääkaupunkiseudulla. Suurin osa hankkeen asiakkaista on helsinkiläisiä. Ryhmätoimintaa on pyritty keskittämään niin, että ryhmän osallistujat olisivat eri puolilta pääkaupunkiseutua.

Hankkeen toimintaa ovat muun muassa yksilö- ja ryhmäohjaus ja nuorten toiveiden mukaisesti järjestettävät erilaiset leirit, retket, mentoointiohjelmat, neuvonpalvelut, ompelu- ja muut kurssit, tapahtumat, teemaillat ja kerhot. Näiden lisäksi tukea on saatavilla tulevaisuuden suunnitteluun, näyttösuunnitelmiin ja koulutehtäviin. Tiloissa vieraillee tarvittaessa Kelan ja TE-toimiston työntekijöitä kertomassa nuorille esimerkiksi koulutusmahdollisuuksista. (Henkilökohtainen tiedonanto, romaninuorihankkeen hanketyöntekijä 1.12.2020.)

Hankkeesta olemassa oleva tilastotieto on vuosittain toimitetut raportit ja järjestön toimintakertomus Stea:lle, joka on hankkeen rahoittaja. Hankkeesta ei ole olemassa varsinaista tutkimustietoa, ainoastaan tilastotietoa on olemassa. Tilastointia tehdään seuraavilla tavoilla: osallistujien ja tapahtumien lukumäärien seuraaminen, palautteen kerääminen kirjallisesti ja suullisesti osallistuvilta, työntekijöiltä ja yhteistyökumppaneilta, työntekijöiden ohjauskeskustelut, ohjausprosessien ja toiminnan raportointi, ohjausryhmätyöskentely säännöllisesti sekä sosiaalisen median kanavien ja viestinnän seuraaminen. (Henkilökohtainen tiedonanto, romaninuori-hankkeen projektipäällikkö 1.12.2020.)

Hankkeen tavoitteiden toteutumista Stea:n väliraportissa on selvitetty vuosien 2018–2019 osalta. Yksilöohjauksella ja -neuvonnalla on ollut näkyviä vaikutuksia erityisesti osallistujien työllistymiseen, kouluttautumiseen ja elämänhallintaan liittyen. Yleisimpiä hankkeen yksilöohjausta saaneiden onnistumisia olivat päättö- tai tutkintotodistuksen saaminen, opiskelupaikan tai työpaikan saaminen sekä asunto- ja talousasioiden selviäminen. Hankkeessa arvioitiin myös määrällisiä tavoitteita. Aukiolotunteja oli 11 tuntia viikossa vuonna 2019, mikä oli puolet enemmän, kuin edellisenä vuonna, myös tapahtumien ja retkien määrät kaksinkertaistuivat. Ryhmätoimintakertojen määrä nelinkertaistui ja ryhmätoimintaan osallistuneiden määrä kaksinkertaistui. Yksilöasiakkaiden lukumäärä oli yhteensä 49 yksilöasiakasta. Näistä 24 asiakasta onnistui yksilöohjauksen avulla saamaan päättö- tai tutkintotodistuksen, opiskelupaikan, työpaikan tai saattamaan kuntoon asunto- ja talousasiansa.

Yksilöohjauksella on ollut näkyviä vaikutuksia myös asiakkaiden elämänhallinnan ja hyvinvoinnin tukemisessa. Hankkeen väliraportissa ilmoitettu toimintaan osallistuneiden henkilöiden lukumäärä oli vuonna 2018 130 henkilöä, ja vuonna 2019 lukumäärä oli 145 henkilöä. Pääkohderyhmänä ovat 18–34-vuotiaat, mutta hankkeen kautta tavoitetaan kokonaisuudessaan henkilöitä 7–63-vuotiaiden ikäkauman väliltä. Muut osallistujat ovat perheenjäseniä ja sukulaisia. (Henkilökohmainen tiedonanto, romaninuori-hankkeen projektipäällikkö 1.12.2020.)

3 ROMANIKULTTUURI

3.1 Suomen romanien historia

Kielitutkimusten perusteella romanien uskotaan lähteneen Pohjois-Intiasta, nykyisen Pakistanin alueelta. Romaniryhmien liikkeellelähtö Pohjois-Intiasta on tapahtunut useampina aaltoina, jotka ovat oletettavasti ajoittuneet vuosille 700-1000jKr. Lähdön syitä olivat sodat, kulkutaudit, nälänhätä sekä luonnonmullistukset. Euroopassa ensimmäiset romaniryhmät havaittiin 1300-luvulla, ensimmäinen merkintä löytyy Konstantinopolista vuodelta 1320, nykyisestä Istanbulista. Nimitys *romani* on peräisin romanikielen sanasta *rom*, joka tarkoittaa ihmistä. (Opetushallitus 2010, 9.)

Romanit ovat kielellinen ja kulttuurinen vähemmistö Suomessa. Suomeen romanit saapuivat 1500-luvulla, aikaan, jolloin Suomi vielä kuului Ruotsiin. Ahvenanmaan Kastelholman linnan arkistosta löytyi ensimmäinen virallinen merkintä Suomen romaneista vuodelta 1559. Suhtautuminen romaneihin Ruotsin-Suomessa on aluksi ollut myönteistä. Hyvin pian suhtautuminen romaneihin muuttui kielteiseksi. Kielteiseen suhtautumiseen vaikutti romanien kiertävä elämäntapa. Kiertävän elämäntavan avulla romanit saattoivat harjoittaa perinteisiä ammattejaan. Kiertävä elämäntapa esti myös romaneita sulautumasta pääväestöön. (Hedman 2009, s. 9.) Romanien harjoittamia perinteisiä ammatteja olivat muun muassa hevoskauppa ja kengitys, musisoiminen, käsitöiden valmistaminen, suutari, seppä, ennustus, tehdastyö sekä maanviljely. (Pulma 2012, s. 12). Romanien kohdalla kiertämiseen on ollut selkeitä syitä, jotka liittyivät pakoon ja toimeentuloon (Heikinheimo 2015, s. 14). Ruotsin maaperällä ensimmäiset romanit tavattiin vuonna 1512 (Rekola 2012, s. 10).

Romanien poikkeavien elämäntapojen takia Ruotsin maan päättäjät halusivat romaneista eroon, jonka vuoksi he säätivät erilaisia lakeja romaneita vastaan. Hirttolaki, joka tuli voimaan vuonna 1637, antoi luvan tappa Suomesta tavatun romanin ilman oikeudenkäyntiä, jolleivät he poistuneet maasta. Hirttolain takia romanit syrjäytyivät entistä enemmän yhteiskunnan ulkopuolelle. (Hedman 2009, s. 9.) Hirttolaki oli voimassa vuoteen 1748 (Opetushallitus 2010, s. 10).

Venäjän vallan aikana 1800-luvulla säädettiin erityislakeja, joiden avulla romaneita pyrittiin sopeuttamaan yhteiskuntaan. Ratkaisuksi romaneita alettiin sijoittamaan työlaitoksiin. Asenteet romaneita kohtaan kovenivat vuonna 1863, jolloin romaneita sai siirtää työlaitoksista rangaistuslaitoksiin Hämeenlinnaan etnisyyden perusteella. (Hedman 2009, s. 9.) Erityislakien avulla mahdollistui romanien valvonta ja sopeuttaminen. Irtolaislain mukaan romanimiehet määrättiin Viaporin työlaitokseen ja naiset Turun kehruhuoneisiin. Työlaitoksien avulla romaneista saatiin taloudellista hyötyä. (Opetushallitus 2010, s. 10.)

Romanikysymystä pohdittiin ja käsiteltiin 1800-luvun lopulla useasti, mutta heidän elinolojensa suhteen ei päätöksiä saatu aikaiseksi. Vastuu romanien ”taltuttamisesta” siirtyi papistolle. Vuonna 1900 valtion komitea luovutti mietintönsä keisarilliselle senaatille, jossa keskityttiin toimenpiteisiin romaneiden sulauttamiseksi pääväestöön. (Hedman 2009, s. 9–10.) Kirkko muodosti hyvin romanivastaisen linjauksen 1500-luvulla ja heiltä kiellettiin kaikki kirkolliset toimitukset. Kirkon linjaus romaneita kohtaan muuttui hiukan hyväksymäksi vuonna 1686, jolloin kastetta toivovien vanhempien lapset päätettiin kastaa. (Rekola 2012, s. 45.)

Suomen itsenäistyessä vuonna 1917 romanit saivat maan kansalaisuuden. Kielteinen ja syrjivä suhtautuminen romaneihin ei kuitenkaan muuttunut, joten valtiolta pyrki edelleen sulauttamaan romaneita pääväestöön, jotta romaneista saataisiin niin sanottuja parempia ihmisiä. Valtiovallan pyrkimykset sulauttaa romaneita pääväestön kanssa jatkuivat aina 1950-luvulle saakka. Toisen maailmansodan aikana romanien sosiaalinen ja taloudellinen tilanne heikkeni, koska he eivät saaneet enää elantoaan perinteisistä ammateistaan. 1960-luvulla romaneiden oli lähes pakko asettua paikoilleen, muutokseen vaikuttivat maakunnan rakenteelliset muutokset sekä taloudellinen tilanne. (Hedman 2009, s. 10.) Toisen maailmansodan aikana romanit olivat mukana puolustamassa Suomea. Syrjintää romanit eivät kokeneet sodan aikana, mutta sodan päättyessä syrjintä jatkui. (Heikinheimo 2015, s. 49.) Sodan jälkeisessä Suomessa romanien elinoloihin alettiin kiinnittää enemmän huomiota. Tällöin Suomeen perustettiin vuonna 1956 Mustalaisasiain neuvottelukunta, joka nykyisin on Romaniasaiain neuvottelukunta. (Opetushallitus 2010, s. 12.)

Vuonna 1970 voimaan tullut laki, joka kielsi syrjinnän, vaikutti positiivisesti romanien asemaan Suomessa, vaikka he edelleen kokivat syrjintää. Romanien elinolosuhteisiin sekä heidän sosioekonomiseen ja kulttuuriseen asemaansa kiinnitettiin huomiota valtiovallan toimesta. 1990-luvulla romanien omat asenteet muuttuivat myönteisiksi koulutusta kohtaan, kun valtiolta vuonna 1980-luvulla alkoi tukemaan romanikielen ja kulttuurin opetusta. Romanien kielteiseen suhtautumiseen koulutusta kohtaan on vaikuttanut sulauttamisuhan pelko. Nykypäivänä romaneilla on kaikki kansalaisoikeudet sekä velvollisuudet. Suomessa Suomen romaneita arvioidaan olevan 10000 ja Ruotsissa yli 3000. (Hedman 2009, s. 10.)

Sodan jälkeen Suomessa asuvat romanit pitivät Suomea kotimaanaan. Legenda kiertävistä romaneista kulkee muistoina ja tarinoina heidän sydämissään. Suomen asuntopolitiikka 1970-luvulla nosti romanien asumisen tasoa ja tuolloin vastuu romanien asumisesta siirtyi kunnille. Kiertolaiselämä päättyi, kun romanit saivat kunnollisia asuntoja sekä koulutus- ja työvoimapalveluja. (Opetushallitus 2010, s. 12–13.)

3.2 Romanikieli

Romanikieli on indoeurooppalaisen kielikunnan indoiranilaisen haaran indoarjalaiseen alaryhmään kuuluva kieli, joka on yksi Intian kielistä. Kielen perusteella romanien uskotaan olevan lähtöisin Intiasta, vaikka romanien alkuperästä ei ole tarkkaa todistettavaa tietoa. (Granqvist 2012, s. 272.) Kieli on Intian vanha kulttikieli, sankrit. Sisarkieliä romanikielelle ovat hindi, urdu ja marathi. (Heikinheimo 2015, s. 35.) Kautta historian romanit ovat kyenneet säilyttämään oman kielensä ja kulttuurinsa, arvion mukaan Suomen romaneista noin puolet ovat säilyttäneet oman kielensä. Romanikielen Matras-murteet jaetaan neljään pääryhmään, jotka ovat pohjoisen murteet, valakialaiset murteet, Balkanin murteet ja keskiset murteet. Suomen romanien puhuma romanikielen murre on kaalo, joka kuuluu pohjoiseen murteeseen. Suomen romanikieli on sukulaiskieli Walesin, Pohjois-Venäjän, Puolan ja Baltian romanimurteille. (Hedman 2009, s. 11.) Nykypäivän kielitutkimuksien mukaan Suomen romanikieli katsotaan kuuluvan luoteismurteisiin, joka kertoo romanikielen vahvasta läntisestä yhteydestä. Venäjän ja Baltian yh-

teyttä romanikieleen ei voida kuitenkaan sulkea pois. (Rekola 2012, s. 19.) Suomen romaneiden romanikieli muistuttaa Latvian ja Viron romanikieltä (Granqvist 2012, s. 275).

Bysantin valtakuntaan vuosien 900–1200 välisenä aikana asettui suuria määriä romaneita. Tuolloin syntyneitä romanikieltä kutsuttiin varhaisromaniksi. Bysantin valtakunnan keskusalueena pidettiin Vähä-Aasiaa, mutta oletettavasti kieltä puhuttiin myös Balkanilla ja Anatoliassa. Samoihin aikoihin romanikieleen omaksuttiin iranilaisia lainasanoja, lisäksi kosketus Armeniaan ja Kreikkaan on vaikuttanut romanikieleen. Romaniryhmien kielelliset eroavaisuudet syntyivät heidän siirtyessään Bysantin valtakunnan alueelta vaellusreitit mukaisesti. Ensisijaisesti romanikieli on ollut ja on sisäisen ja suullisen viestinnän kieli. Romanit ovat käyttäneet romanikieltä lisäksi salakielen tehtävissä. (Granqvist 2012, s. 272, 285.) Aikaisemmin romanikieli on ollut romaneille hyvin tärkeässä asemassa, mikä on vahvistanut romanien yhteisöllisyyttä ja identiteettiä. Sulauttamispolitiikan tehtävänä on ollut kielen hävittäminen, eivätkä romanit tämän vuoksi ole aikaisemmin halunneet opettaa muille kieltään, vaan ovat pitäneet sen omassa käytössään. Edelleen on olemassa samoin ajattelevia romaneita. (Opetushallitus 2010, s. 17.)

Suomen romanien romanikieli eroaa muiden maiden romanikielestä, koska suomen kieli vaikuttaa romanikielen fonetiikkaan, sanastoon ja kielioppiin. Germaaniset ja skandinaaviset lainasanat vaikuttavat romanikielen ymmärrettävyyteen. Erityisesti Ruotsista tulleet lainasanat ja sanavartalot ovat lisänneet romanikielen sanastoa. Romanikieltä puhutaan edelleen ja kielessä on säilynyt vanhoja piirteitä. (Hedman 2009, s.11.) Suomen romanien kohdalla romanikieli on viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana heikentynyt huomattavasti, johon on useita syitä. Yksi syy romanikielen heikkenemiseen on sukupolvenvaihdos. Romanit eivät myöskään enää ole yhtä yhteisöllisiä, kuin vuosisatojen aikana ovat olleet. Romanien hajaannukseen on vaikuttanut urbanisoituminen, jonka vaikutuksesta suurperheistä on siirrytty ydinperheeseen. Suurissa romaniyhteisöissä kieli on ollut eri tavoin sisäisesti käytössä. Peruskouluissa romanikielen opetus on aloitettu vuonna 1989. Romanikielen opetusta on kehitetty koulutuksilla ja oppikirjamateriaaleilla. Romanikieli ja -kulttuuri on turvattu lainsäädännöllä, mikä

velvoittaa kunnattarvittaessa järjestämään opetusta. (Romanit Suomessa 2004, s. 7–8.)

3.3 Tapakulttuuri

Romanikulttuuria ja romanikulttuurin erityispiirteitä tarkasteltaessa on hyvä huomioida, että romanien kohdalla tavat voivat vaihdella eri sukujen tai paikkakuntien välillä. Romanien tapakulttuuri koskettaa ainoastaan romaneita. Suomen romanien tapakulttuuri eroaa pääväestön kulttuurista ja eroaa jonkin verran muiden maiden romanien kulttuurista. Romanit eivät odota pääväestön ymmärtävän tapakulttuuriaan, he toivovat ainoastaan pääväestön kunnioittavan romanikulttuuria. (Jeskanen 2014, s. 15.)

Tapakulttuurin peruspilareita ovat vanhempien ihmisten kunnioittaminen, ihmisyden arvostus ja yhteisöllisyys (Opetushallitus 2010, s. 19). Romanikulttuurissa tavoilla, perinteillä ja ihmissuhteilla on hyvin suuri ja tärkeä merkitys, koska kulttuuri rakentuu perheen, suvun ja yhteisön ympärille. Joustavuus tapakulttuurissa on joissakin tapauksissa mahdollista esimerkiksi työmaailmassa ja erilaiset tilanteet otetaan huomioon. Erottautuminen pääväestöstä ja yhteisön tiiviys on romaneilla ollut yksi keino suojautua yhteiskunnan sulauttamispyrkimyksiltä. Romanikulttuuri ja sen erityispiirteet opitaan yhteisön sisällä ja siihen kasvetaan kotona, näin kulttuuri siirtyy sukupolvesta toiseen. (Jeskanen 2014, s. 15–16.)

Yksi peruspilari romanien kulttuurissa on vanhempien ihmisten kunnioittaminen. Kunnioittaminen tulee ilmi nuorten ja vanhempien ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, käyttäytymisessä ja pukeutumisessa. Vanhempia ihmisiä arvostetaan heidän elämäkokemuksensa vuoksi ja heidän neuvonsa koetaan tärkeäksi. Romaninuoret teittitelevät vanhempia ihmisiä ja heihin kohdistetaan ensin huomio. (Jeskanen 2014, s. 15–16.) Iäkkäät romanit ovat romaniyhteisössä tärkeä voimavara, joita pyritään pääosin hoitamaan kotona heidän terveydentilansa huomioon ottaen (Opetushallitus 2010, s. 19).

Romaninainen pukeutuu romanasuun 18–20-vuotiaana, ja kun asun on ker-
ran pukeutunut ylleen, ei ole enää soveliaista kulkea ilman asua. Aikuiselle nai-
selle ja miehelle on häpeällistä esiintyä ilman asianmukaista vaatetusta. (Jeska-
nen 2014, s. 16, 18.) Romanien kulttuurissa pukeutuminen on tärkeää, koska pu-
keutumisella viestitään romaniryhmään kuulumisesta sekä romanikulttuurin tapo-
jen noudattamisesta ja kunnioittamisesta. Pukeutumisella on myös etninen mer-
kitys. (Stenroos 2012, s. 426.)

Tapakulttuuri korostaa yhtenäisyyttä romanien yhteisössä, ja vaatetus tuo ilmi
kulttuuria ja sen omaleimaisuutta. Romaninaisten pukeutumistapa on näkyvin
merkki, koska he käyttävät romaninaisten perinteistä pukua, joka kertoo myös
aikuistumisesta ja aikuiselle kuuluvista velvollisuuksista ja tavoista. Romanimie-
het pukeutuvat tummiin suoriin housuihin sekä kauluspaitaan, lisäksi miehet käyt-
tävät villatakkia tai muuta vaatetta kauluspaidan päällä. Romaninaisen asu on
käytössä arkena ja juhlassa. Asu ei estä romaninaista kouluttautumista tai teke-
mästä työtä. (Mäkinen. 2014, s. 279–280.)

Keskeistä romanikulttuurissa on suvun ja perheen yhteenkuuluvuus. Vaikeissa
elämäntilanteissa sukulaisia pyritään auttamaan kaikin tavoin. Romaniyhteisö ja
sukulaiset ovat romaneille hyvin tärkeitä, ja toimivat samalla turvaverkkona. Ro-
maniperheeseen eivät kuulu ainoastaan vanhemmat ja lapset, vaan myös iso-
vanhemmat, tädit, sedät, enot ja serkut. (Jeskanen 2014, s. 17.)

Romanikulttuuriin sisältyy hyvin tarkkoja tapoja koskien puhtautta sekä häveliäi-
syyttä. Puhtauteen liittyvät tavat pohjautuvat historiaan, jolloin romanit viettivät
kiertävää elämää. Tuolloin heidän on täytynyt huolehtia puhtaudesta hyvin tar-
kasti. Puhtauskäsite romanikulttuurissa ilmenee heidän tavassaan suhtau-
tua ruokaan ja ruokailuvälineisiin; kaikki, mikä menee suuhun, on oltava puh-
dasta. (Mäkinen. 2014, s. 278–280.)

Puhtaustavat näkyvät romaneilla kaikissa arkipäivän toiminnoissa. Tavat ovat
sekä konkreettisia että symbolisia. Puhtaustavat liittyvät pyykinpesuun, ruokata-
varoihin, astioiden käyttöön ja vaatetukseen. Aikuisten, vanhempien ihmisten tai
lasten vaatteita ei pestä keskenään vaan erikseen. Symbolisesti puhtain paikka

romaniperheiden kotona on keittiö, mikä ilmenee esimerkiksi siten, että ruokatarvikkeita ei laiteta lattialle tai tuolille eikä lattialla olevia tavaroita nosteta pöytätaidoille. Häveliäisyystavat säätelevät romanikulttuurissa käyttäytymistä sukupolvien välisissä kohtaamisissa sekä naisten ja miesten välillä. (Jeskanen 2014, s. 17–18.)

4 HYVINVOINTI JA OSALLISUUS

4.1 Hyvinvoinnin ulottuvuudet

Yhtenä taustateoriana opinnäytetyössämme käytämme Erik Allardtin mallia hyvinvoinnin ulottuvuuksista. Allardtin mallissa nähdään hyvinvoinnin muodostuvan pohjoismaisessa yhteiskunnassa kolmesta hyvinvoinnin ulottuvuudesta, jotka ovat elintaso (having), yhteisyyssuhteet (loving) ja itsensä toteuttaminen (being). Hyvinvoinnin perusta on keskeisten tarpeitten tyydyttyminen. Keskeiset tarpeet jakaantuvat kahteentoista hyvinvoinnin osatekijään, joiden katsotaan muodostuvan pohjoismaisen yhteiskunnan hyvinvoinnin kriteerien näkökulmasta tärkeänä pidetyistä perustarpeista. (Allardt 1980, s. 10–49.)

Hyvinvoinnin yleisiä ulottuvuuksia Pohjoismaissa ovat hyvinvointi, onnellisuus, elintaso ja elämänlaatu. Tarvekäsitteen avulla hyvinvointi määritellään tilaksi, jossa ihmisellä on mahdollisuus tyydyttää keskeiset perustarpeensa. Kun ihmisen perustarpeet jäävät tyydyttämättä, merkitsee se huonoja olosuhteita. Onnellisuutta mitataan sillä, kuinka onnelliseksi ihminen tuntee itsensä. Ihmisen subjektiivisiin oikeuksiin liittyvät tunteet, kuten onnellisuus. Ihmisenä voimme erehtyä sekä olla epätietoisia siitä, mitkä meidän tarpeemme ovat. Yksilö on kuitenkin itse paras arvioimaan, kuinka onnellinen hän on. Hyvinvoinnin katsotaan olevan pysyvämpää, kuin onni, koska onneen liittyy hetkellisyys sekä katoavaisuus. (Allardt 1980, s. 32–33.)

Resurssit, kuten korkea elintaso ja ihmissuhteet, saattavat vaikuttaa muiden resurssien saavuttamiseen. Lähtökohtaisesti kaikki arvot ovat arvokkaita ja niitä voidaan kutsua hyvinvointiarvoiksi. Arvoista on erilaisia käsityksiä, kuten että henkilön tuloilla ei olisi merkitystä, mutta hyvinvointianalyyseissa tulojen on todettu olevan keskeinen ja voimakkaasti hyvinvointiin vaikuttava osatekijä. Hyvinvointianalyyseissa pyritään useimmiten vaikuttamaan voimakkaimmin hyvinvointitekijöihin, joiden katsotaan olevaan tehokkaampia resursseja. Koulutus liittyy elintasoon, sillä ammattipätevyys ansiosta ihmisellä on paremmat mahdollisuudet työllistyä. Koulutukseen liitetty sivistys puolestaan kuuluu itsensä toteuttamiseen. (Allardt 1980, s. 51–52.)

Allardtin mallissa ensimmäisenä ulottuvuutena on elintaso (having), joka merkitsee samaa kuin elämänlaatu, joka koostuu persoonattomista ja aineellisista resursseista, joiden avulla ihminen voi ohjata elinehtojaan. Tarpeet liittyvät tuloihin, asuntoon, työllisyyteen, koulutukseen ja terveyteen. Hyvinvointi koostuu elämänlaadusta sekä elintasosta, joita voidaan mitata. Molemmista voidaan käyttää sekä subjektiivisia että objektiivisia kriteereitä. (Allardt 1980, s. 32–40.)

Ihmisen tietynlaiset tarpeet ovat sellaisia, että niiden tyydytys on määritelty yksilön omistamien tai hallitsemien resurssien avulla. Elintasaan liittyvät tarpeet ovat ensisijaisesti fysiologisia. Ihmiset tarvitsevat ravintoa, lämpöä, ilmaa sekä riittävästi turvallisuutta. Välttämättömän elintason saavuttaminen edellyttää koulutusta ja koulutus liittyy sivistyksenä itsensä toteuttamisen osioon. Elintason arvot ovat keskeisiä ja ensisijaisia hyvinvointia tutkittaessa. Tietynlaisten aineellisten resurssien minimitaso on edellytys elämälle yleensä. (Allardt 1980, s. 32–41.)

Allardtin mallin toisena ulottuvuutena on yhteisyyssuhteet (loving), joka liittyy ihmisten välisiin suhteisiin. Taustalla on ajatus siitä, että ihmisellä on tarve kuulua sosiaalisten suhteiden verkostoon ja kokea solidaarisuutta ja toveruutta. Tyydytys määräytyy sen perusteella, kuinka ihmiset käyttäytyvät suhteessa muihin ihmisiin. Tästä syystä hyvinvointiin liittyy se, että yksilö on jäsenenä esimerkiksi yhteisöissä tai verkostoissa, joissa he voivat pitää huolta toisistaan ja ilmaista sekä kokea välittämistä. Tämän taustalla on ihmisen rakkauden ja hellyyden tarve. Rakkautta ei voi omistaa, vaan sen voi vain saavuttaa ja olla joko rakkauden vastaanottaja tai sitä jakava osapuoli. Symmetrisissä suhteissa tämä merkitsee samanaikaista rakkauden antamista ja vastaanottamista. (Allardt 1980, s. 37–43, 51.)

Allardtin mallin kolmantena ulottuvuutena on itsensä toteuttaminen (being). Itsensä toteuttamiseen liittyvät tarpeet, joiden tyydytys määräytyy sen perusteella, mitä ihminen on suhteessa yhteiskuntaan. Tarpeentyydytyksen eri muodot määräytyvät luonteen avulla, jotka on määritelty kolmeen perusluokkaan. Itsensä toteuttaminen on positiivinen arvo, joka on tärkeä osa ja arvoluokkana laaja ja vai-

keasti mitattavissa, esimerkiksi mittaamalla ihmisen saavutuksia. Vastakohta itsensä toteuttamiselle on vieraantuminen, jolloin inhimillisiä suhteita arvioidaan hyödyn kannalta tai ihmistä pidetään kuluttajana. Ihmisen korvaamattomuutta voidaan katsoa monissa eri yhteyksissä, kuten esimerkiksi, kuinka ihminen on korvaamaton työssään. Korvaamattomuudelle tärkeitä ominaisuuksia ovat ihmisen koulutus ja taidot. Hyvinvointiarvona korvaamattomuus ei täysin kata sitä, mitä tarkoitetaan puhuttaessa itsensä toteuttamisesta. (Allardt 1980, s. 38, 46–47.)

Allardt'n mallissa itsensä toteuttaminen jaetaan neljäksi osatekijäksi. Yksilöä pidetään persoonana, jolloin ihmisessä on tietty määrä korvaamattomuutta. Yksilö saa osakseen arvonantoa (status). Yksilöllä on mahdollisuuksia vapaa-aikaan ja harrastuksiin. Yksilöllä on mahdollisuudet poliittiseen osallistumiseen. Keskeisiä kysymyksiä vieraantumispoliitikassa on, kykeneekö ihminen yksilönä vaikuttamaan toimintaansa, kohtaloonsa ja elämäänsä. (Allardt 1980, s. 47–49.)

Kun edellä esitettyjä hyvinvoinnin ulottuvuuksia tarkastellaan romaniväestöön liittyvän tutkimuksen valossa, havaitaan, että romanien elintaso on parantunut viime vuosikymmeninä. Tämä liittyy erityisesti romanien kohonneeseen koulutustasoon, joka puolestaan on yhteydessä tehostuneeseen asuntopolitiikkaan. Romanien mahdollisuudet vakituiseen asuntoon on mahdollistanut kouluttautuminen. (Weiste-Paakkanen, Lämsä & Kuusio 2018, s. 29.)

Allardt'n mallin ystävyys-suhteisiin liittyvä taso on perinteisesti ollut romaneilla hyvinvointia tuottava tekijä, sillä romaniyhteisö on useimmiten sosiaalisesti tiivis, mikä parantaa yksilön mahdollisuuksia saada tukea läheisiltään. Allardt'n teorian kolmanteen ulottuvuuteen, itsensä toteuttamiseen, liittyvät mahdollisuudet ovat romaneilla myös vahvistuneet viime vuosikymmeninä. Tämän taustalla on muutos pääväestön ja romanien asenteissa, mikä alkoi jo 1980- ja 1990-luvuilla. Tämän muutoksen seurauksena romanit ovat aktivoituneet työn ja koulutuksen hankkimisessa. Keskeisiä muutoksen tekijöitä olivat työvoimapolitiittiset koulutukset. Ne keskittyivät aluksi perinteisiin ammatteihin, kuten ompelu- ja hevosenhoitokursseihin. Nykyään tarjonta on laajentunut. (Opetushallitus & Lillberg 2010, s. 14.) Romanien koulutustaso on parantunut ammatillisen aikuiskoulutuksen ansi-

osta, ja kun opiskeluryhmässä on muitakin romaneita, osallistuminen on helpompaa. Romaneista suuri osa haluaa kouluttautua ja työllistyä mutta romanien asema työmarkkinoilla on edelleenkin haastava. (Hedman & Vuolasranta 2000, s. 11.)

Romanien työllisyystilanne on kehittynyt positiivisesti 10 viimeisen vuoden aikana. Koulutustaso on noussut keskimääräisesti, mutta se ei näy vieläkaan samassa suhteessa, kuin pääväestön pääsemisessä työmarkkinoille. Työttömyyttä on vieläkin enemmän, kuin pääväestössä ja romanien määrä välityömarkkinoilla on yliedustettuna. Romanien asema työmarkkinoilla nähdään olevan ikään kuin eräänlaisessa siirtymävaiheessa. Positiivinen työllisyyskehitys edellyttää tänä päivänä edelleen erityistoimenpiteitä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019, s. 106.) Opetushallituksen tekemän arvioinnin mukaan 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä noin 80 % romaninuurista sai peruskoulunsa päätökseen ja sai päättötodistuksen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019, s. 32.) Tarkempia lukuja Suomen romanien työllisyysluvuista tai koulutusluvuista ei voida kartoittaa, koska Suomessa on laitonta rekisteröidä ihmisiä etnisiin perusteisiin. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019, s. 28.)

Romanien ja pääväestön välillä koulu- ja urapolkujen eroa selittää tunnustetusti korkeampi keskeytysprosentti koulutuksen aikana. Romanit perustavat perheen keskimääräistä aikaisemmin, kuin pääväestö. Tämä on yksi merkittävä tekijä romanien koulutus- ja urapolkujen erkaantumisessa suhteessa pääväestöön. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019, s. 33.) Romanien elämänkaariajattelumalli eroaa pääväestön kulttuurista siten, että he itsenäistyvät aikaisemmin kuin pääväestön nuoret. Romanien varhainen aikuistuminen ja varhain solmitut parisuhteet sekä perheen perustaminen varhain, heikentävät heidän ammatillisia etene-
mismahdollisuuksiaan. (Opetushallitus 2010, s. 16.)

Eri yhteistyötahojen koulutushankkeissa pyritään torjumaan romanien pitkäaikais- ja nuorisotyöttömyyttä, sekä syrjäytymistä. Tänä päivänä romaninuurille tarjotaan uusia mahdollisuuksia opiskella, vaikka he kärsisivät lukutaidottomuudesta tai olisivat keskeyttäneet peruskoulun. On olemassa yleistä sekä erityistä työvoimakoulutusta. Erityiskoulutus eroaa tavanomaisesta koulutuksesta siten, että se on suunniteltu tietyille ryhmälle, kun taas yleinen koulutus on kaikille

avointa. Erityiskoulutuksessa opiskeluaikoja ja opintojen sisältöä voidaan muuttaa tutkintotavoitteiden saavuttamiseksi ja varmistamiseksi. Työvoimakoulutus perustuu työvoiman koulutustarpeeseen ja työnantajien työvoimatarpeeseen. Suunniteltaessa koulutuspolkua on huomioitava romanien omat mielenkiinnon kohteet. Koulutukseen hakeutuminen on yksilöllistä orientoitumista. Lisäksi tulee huomioida kurssin opetustapa, joka voi olla esimerkiksi monimuotototeutus. Tällöin koulutus toteutuu yleensä työn ohella. Monimuotokoulutus toimii niille, joilla on perhe ja työpaikka. (Suonoja, Lindberg 2019, s. 75.)

4.2 Hengellinen hyvinvointi ja osallisuus

Opinnäytetyömme kannalta on tärkeä nostaa neljänneksi hyvinvoinnin ulottuvuudeksi hengellisyys, joka puuttuu Allardt'n mallista. Tässä tutkimuksessa hengellisyydellä tarkoitetaan spiritualiteettia, joka voi toteutua monella eri tavalla. Useimmiten romanit ovat syvästi uskonnollisia. Heidän keskuudessaan usko suureen Jumalaan ja tuonpuoleiseen elämään on ollut aina läsnä. Romanit suhtautuvat hengellisiin asioihin kunnioituksella. Uskonnollisuus on yksi osa romanikulttuuria. Ateisteja romanien keskuudessa ei ole juuri lainkaan. (Romano Missio i.a.) Suomen romaneista, jopa 95 % kuuluu evankelisluterilaiseen kirkkoon (Lindberg 2012, s. 147).

Yksi seurakunnan tavoite on lisätä jäsenten osallisuutta, jotta he kokisivat merkityksellisyyttä ja yhteenkuuluvuutta. Keskeisin tehtävä diakoniatyössä on yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen, jota seurakunnassa pyritään toteuttamaan erilaisilla toiminnallisilla keinoilla. (Suomen evankelisluterilainen kirkko.)

Kirkon toimintaperiaatteena on avoimuus. Romanien kohtaamista ja osallisuutta kirkon toiminnoissa olisi hyvä miettiä paikallisella tasolla. Kutsumalla romaneita mukaan yhteiseen toimintaan sekä kohdennettu työ lisäisi romaneiden yhteenkuuluvaisuuden tunnetta. (Romanit kirkossa 2019, s. 19–20.) Viime vuosien aikana ei kirkossa ole juurikaan tehty kohdennettua romanityötä, eikä työn asiantuntijoita ole. Seurakunnan yhteydenpito romaniyhteisöön tulisi olla aktiivista ja suunniteltua, jotta romanien osallisuus lisääntyisi. (Romanit kirkossa 2019, s. 30.)

Ihmissuhteet ja niiden toimivuus ovat vaikuttavia tekijöitä ihmisen sosiaalisessa hyvinvoinnissa. Jokaisella ihmisellä on tarve läheisyyteen ja tarve tulla hyväksytyksi sekä tarve tuntea kuuluvansa eri ryhmiin. (Suomen evankelisluterilainen kirkko.)

Kautta aikojen ja edelleenkin romanit ovat vaikeissa olosuhteissa turvautuneet Jumalaan päivittäin ja hetkittäin. Kun arki on ollut raskas, Jumalan puoleen on käännytty ja avun on koettu tulleen rukouksen kautta. Romanien tiedetään olleen tekemisissä kristinuskon kanssa Euroopassa jo vuosisatoja ja heidän uskonsa Jumalaan on aina ollut hyvin vahva. Jumalaan turvauduttiin päivittäin ja iltaisin lapsille luettiin iltarukous. (Lindberg 2012, s. 147.) Talvisodan aikana monet romanimiehet kokivat rintamalla Jumalan varjeluksen sekä huolenpidon, ja uskoivat sen turvin päässeensä terveinä kotiin. (Mäkinen 2014, s. 79.)

4.3 Osallisuus

Osallistumisella tarkoitetaan sitä, että ihminen osallistuu omalta osaltaan johonkin toimintaan, kuten on mukana retkellä, tai osallistuu yhteisiin kuluihin. Osallisuutta voidaan jäsentää monella eri tavalla. Suomen perustuslain mukaan kaikilla Suomen kansalaisilla on oikeus osallisuuteen ja vaikuttamiseen. Osallistuminen ja osallisuus käsitteenä mielletään helposti lähikäsitteiksi tai toistensa synonyymeiksi. Kiinnittyminen yhteiskuntaan ja yhteisöön merkitsee osallisuutta. Asiakkaan näkökulmasta katsottaessa, voidaan osallisuuteen yhdistää esimerkiksi asiakkaan näkemysten arvostaminen, oikean tiedon saaminen, valinnan mahdollisuudet ja yhteinen päätöksen teko. (Helminen 2015, s. 10, 21–22.) Sosiaali- ja terveystieteiden näkökulmasta katsottuna osallisuus voidaan ajatella siten, että yhdessä laidassa on aktiivinen ja vaativa kansalainen ja vastakkaisella laidalla on palveluiden ulkopuolelle jäänyt kansalainen. Osallisuutta voidaan jäsentää neljän ulottuvuuden kautta. Tieto-osallisuus tarkoittaa sitä, että asiakas tietää, kuinka hän voi vaikuttaa asioihin ja mistä hän voi saada tarvitsemaansa tietoa. Konsultaatio-osallisuudella viitataan siihen, että asiakkaalta tai työntekijältä kysytään näkemyksiä päätöksen tueksi. Päätösosallisuudessa asiakkaat osallistuvat kokouksiin, joissa päätökset tehdään sekä

suunnitelmiin ja toiminnan toteuttajien valitsemiseen. Toimeenpano-osallisuudessa asiakkaat ovat mukana päätöksen toimeenpanossa. (Helminen 2015, s. 23–24.)

Osallisuus toteutuu esimerkiksi silloin, kun ihminen on mukana opinnoissa, työelämässä tai on mukana erilaisilla vaikuttamisareenoilla. Osallisuuden tunnetta vahvistavat hyvä työ, millä elanto voidaan ansaita, toimivat palvelut ja ihmisen selviytymistä parantavat sosiaaliset verkostot. Osallisuuden kokeminen tai mahdollisuudet kokea osallisuutta eivät aina toteudu yhdenvertaisesti jokaisen kansalaisen kohdalla. Vastakohta osallisuudelle on osattomuus. Osattomuutta saatetaan esiintyä opinnoissa, ihmissuhteissa, työelämässä, asumisessa ja vaikuttamismahdollisuuksissa. Työ ja koulutus vaikuttavat erittäin vahvasti hyvinvointikokemuksiin. Kaikilla ei ole samoja mahdollisuuksia työllistymiseen tai kouluttautumiseen. (Helminen 2015, s. 24.)

Tekijät, jotka vaikuttavat huono-osaisuuteen ja pahoinvointiin, ovat fyysinen terveys, toimintakyky, henkinen vireys ja mieliala sekä sosiaaliset suhteet. Terveiden heikkeneminen on yleistä työttömillä ja pienituloisilla kansalaisilla. Tutkimusten mukaan pääosa suomalaisista kokee elämänlaatunsa hyväksi, kuitenkin hyvinvointi- ja terveyseroissa on suuria eroavaisuuksia. (Helminen 2015, s. 24–25.) Sosiaalihuoltolain (L 1301/2014) 1. pykälän mukaan lain tarkoitus on edistää hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta sekä vähentää eriarvoisuutta ja edistää osallisuutta.

Osallisuuden lujittaminen vaatii huomion kohdistamisen vuorovaikutukseen, koska osallisuus edellyttää kokemuksen tunnetta kuulluksi tulemisesta. Vuorovaikutustilanteiden tulisi lisäksi olla hyväksyviä ja tasa-arvoisia, joissa tarvittaessa työntekijä kulkee asiakkaan rinnalla, jolloin työntekijän työote on asiakaslähtöinen ja voimaannuttava. Osallisuutta voidaan edistää esimerkiksi koulutuksella, työelämäpalveluilla sekä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotyöllä. Tällöin osaamispisteinä pidetään syrjäytymisvaarojen tunnistamista ja ennalta ehkäisemistä. (Helminen 2015, s. 27–28.)

Keskeisinä osallisuuden käsitteinä nähdään osallistuminen ja aktiivisuus. Osallisuus on kuulumista ja kiinnittymistä yhteisöön. Osallisuudessa merkittävää

on mukana oleminen oman yhteisön elämässä ja toiminnassa. Osallisuus nähdään merkityksellisenä toimintana. Osallisuus on pääasiassa kokemuksellista, jolloin henkilöllä on tunne jäsenyydestä, kuulumisesta yhteisöön. Tällöin henkilöllä on kykyä ja voimavaroja toimia ja tehdä omaa elämäänsä koskevia päätöksiä. (Weiste-Paakkanen, ym. 2018, s. 29.)

4.4 Romanian hyvinvoinnin ja osallisuuden haasteet

Kautta historian romanit ovat kokeneet syrjintää. Hyvinvointipolitiikan toimintaperiaatteen tarkoitus on edistää romanien hyvinvointia Suomessa, mitä toteutetaan tekemällä yhteistyötä romanien ja viranomaisten välillä. Muutoksen kannalta merkittävintä on ollut romanien lisääntynyt yhteiskunnallinen aktiivisuus ja toimijuus. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2020.)

Suomi on sitoutunut useisiin syrjinnänvastaisiin sopimuksiin maailmanlaajuisesti YK:ssa ja Euroopan neuvostossa. Tämä ei kuitenkaan ole vaikuttanut romanien arkipäivän syrjintään. Romanit kokevat yhä syrjintää työhaussa, asunnon vuokrauksessa ja kaupassa asioidessaan. Syrjintää ilmenee usein ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Epätietoisuus, negatiiviset asenteet ja ennakkoluulot sekä kielteiset kokemukset vaikuttavat molemmin puolin, eikä kanssakäyminen ole tasavertaista. Syrjinnän katsotaan vahingoittavan jo entisestään syrjityn itsetuntoa, joka edesauttaa syrjäytymistä. Syrjäytymistä edistävät tekijät, kuten pelko voi olla yksi syy, mikä pakottaa romanin piilottamaan tai hylkäämään oman identiteettinsä ja kulttuuriperimän. Sulauttamisen pelko on vaikuttanut romanien elämässä kautta historian, mikä on vaikeuttanut romanien osallisuutta päätoimiseen opiskeluun ja työllisyyteen. Syrjäytyminen vaikuttaa lisäksi huonoon sosioekonomiseen asemaan. Monet romanit vaihtavat nimensä suomalaisiksi työn saannin helpottamiseksi ja ennakkoluulojen vähentämiseksi. (Opetushallitus 2010, s. 14–16.)

Usein romanit kohtaavat arkielämässä syrjintää, heitä ei kohdella yksilöinä, vaan osana vähemmistöryhmää. (Vähemmistövaltuutettu 2014, s. 20.) Romanian yhdenvertaisuuden mahdollisuudet eivät ole toteutuneet kaikilta osin. Romanit ovat muita huonommassa asemassa koskien työelämää, asumista ja palveluihin

pääsyä syrjinnän ja ennakkoluulojen takia. (Romanit.fi 2020.) Romanivaatetus ja erityisesti romaninaisen vaatetus hankaloittaa työpaikan saantia. Koulutetuilla romaninuorilla on hyvä mahdollisuus päästä osaksi työelämää. Siitä huolimatta monella heistä on syrjintäkokemuksia työnhaussa ja työpaikalla. (Vähemmistövaltuutettu 2014, s. 26, 32.)

Romanien kokemaa syrjintää on tutkittu romanien hyvinvointitutkimus Roosan toimesta. Tutkimuksen tuloksien perusteella voimme todeta, että epäoikeudenmukaista kohtelua olivat kokeneet 45 % miehistä ja 42 % naisista. (Weiste-Paakkanen, ym. 2018, s. 58.)

4.5 Aikaisemmat tutkimukset

Romanien hyvinvoinnin vaikutuksia työllistymisen ja kouluttautumisen näkökulmasta on havaintojemme mukaan tutkittu vähän. Läheisesti aiheeseemme liittyviä hankkeista valitsimme kaksi, joissa muiden aiheiden lisäksi on tutkittu romanien työllistymisen ja koulutuksen vaikutuksia koskien hyvinvointia. Hankkeilla on tutkimuksien mukaan ollut näkyviä ja positiivisia vaikutuksia hyvinvointiin, osallisuuteen, työllisyyteen ja kouluttautumiseen. Hankkeet ovat Diakonia-ammattikorkeakoulun koordinoimia, Nevo tiija - uusi aika -hanke ja Tsetanes naal -hanke. Nevo tiija - uusi aika oli Diakonia-ammattikorkeakoulun koordinoima ja ESR-rahoitteinen koulutushanke. Hanke keskittyi romanien yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen ja hyvinvointiin. Hankkeen tavoitteita oli, että romanien osallisuus ja yhdenvertaisuus, työ- ja toimintakyky sekä mahdollisuudet työelämään ja palveluiden piiriin paranisivat. Hanke toteutettiin vuosina 2016–2018. (Nevo tiija-hanke 2018, s. 1.) Hankkeen tuloksista voidaan nostaa esiin romaniyhteisön näkökannan muutos positiivisemmaksi työllisyyttä parantavaa hanketyöskentelyä kohtaan ja hankkeen vaikutukset valtaväestön ja työnantajien asenteisiin ja mielikuviiin romaneista. Hanke on osaltaan edistänyt työllistymistä ja osallisuutta. (Nevo tiija-uusi aika -hanke Loppuraportti 2018, s. 28–29.)

Romanien koulutuspolkua on tutkittu Diak Tsetanes naal -hankkeen toimesta. Hankkeen tavoitteena oli vastata romanipoliittisen ohjelman tarpeeseen, jolla

Suomen romanien koulutustasoa voitaisiin nostaa. Suomen romanien koulutustason nostaminen vaikuttaisi heidän hyvinvointiinsa, osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen suomalaisessa yhteiskunnassa. Hankkeen päätoteuttajana oli Diakonia-ammattikorkeakoulu, hankkeessa oli mukana useita osatoteuttajia. Hankkeessa keskityttiin muun muassa romanien osallisuuteen, hyvinvointiin ja yhdenvertaisuuteen. Hanke toteutui 2016–2018. Hankkeen tuloksista voimme päätellä, että tavoitteet toteutuivat hyvin. Hanke edisti romanien hyvinvointia, osallisuutta sekä yhdenvertaisuutta. (Tsetanes naal-hankkeen loppuraportti 2018, s.2.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus. Tarkoituksemme oli selvittää, kuinka romaninuorten koulutus, työllistyminen ja hengellisyys vaikuttaa hyvinvointiin. Tavoitteenamme oli myös saada tietoa, kuinka R3 romaninuori -hankkeen palvelu tukee romaninuorten hyvinvointia ja osallisuutta.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Miten koulutus ja työllisyys vaikuttavat romaninuorten hyvinvointiin?
2. Miten R3 romaninuori -hankkeen palvelut ovat tukeneet romaninuorten hyvinvointia ja osallisuutta?
3. Miten hengellisyys vaikuttaa romaninuorten hyvinvointiin?

5.2 Menetelmät

Laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely sekä erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Näitä käytetään joko vaihtoehtoisesti, rinnakkain tai eri tavoin yhdisteltynä verraten tutkittavaan ongelmaan ja tutkimusresurssien mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, s. 18, 71.)

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, joka on lähempänä strukturoimatonta haastattelua. (Hirsjärvi & Hurme 2000, s. 47–48.) Päädyimme opinnäytetyössämme teemahaastatteluun, koska halusimme kohdentaa haastattelut tiettyihin teemoihin. Kohdensimme haastattelut määrättyihin teema-alueisiin, joissa teemat olivat kaikille samat.

Teemahaastattelun ideana on rakentaa haastattelu tiettyjen keskeisten teemojen ja etukäteen valittujen kysymysten sekä niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varaan. Teemahaastattelussa ei voi kysellä mitä tahansa, vaan sen avulla pyri-

tään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen, ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän mukaisesti. Etukäteen valitut teemat perustuvat yleensä tutkimuksen viitekehukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, s. 75.)

5.3 Aineistonkeruu

Tiedonkeruumuotona haastattelu on yleisin ja joustavin tiedonkeruutapa. Menetelmä soveltuu hyvin käytettäväksi kvalitatiiviseen eli laadulliseen tutkimukseen. Tällöin haastattelu toteutuu suorassa vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, ja tilanne antaa mahdollisuuden keskittää tiedonkeruun itse tilanteessa. Keskustelua ei voida verrata haastatteluun, koska haastattelu keskittyy informaation keräämiseen. Lisäksi haastattelu on ennalta suunniteltua, jolloin se on määrätietoista. (Hirsjärvi & Hurme 2009, s. 34, 42.)

Teemahaastattelun sisällön suunnittelu on tutkimusprosessissa tärkeässä asemassa. Suunnitteluvaiheessa mietitään tutkimuksen päälinjat sekä keskeiset ratkaisut, koska haastattelutilanteissa korjaaminen ei välttämättä ole mahdollista. Tällöin aineiston pohjalta on mahdollista tehdä tutkittavasta ilmiöstä päätelmiä. Teemahaastattelut rakentuvat suunniteltujen teemojen ympärille, haastattelurunko laaditaan teema-alue luettelona. Teema-alueet tarkennetaan etukäteen suunniteltujen kysymysten avulla, jolloin ilmiön tutkija sekä tutkittava toimivat tarkentajina. Tällöin tutkittava ilmiö konkretisoituu tutkittavan maailmassa sekä hänen ajatuksissaan, riippuen tutkittavan elämäntilanteesta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, s. 65–67.)

Haastatteluiden teemat suunnittelimme tutkimuskysymysten perusteella, jotka ovat opinnäytetyössämme työllisyys ja hyvinvointi, koulutus ja hyvinvointi, hengellisyys ja hyvinvointi ja R3 romaninuori -hanke, hyvinvointi ja osallisuus. Keräsimme aineistoa haastatteleamalla hankkeen asiakkaita, jotka ovat romaninuo-ria. Haastatteluihin osallistui yhteensä kuusi romaninuo-ria. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Haastatteluista kolme toteutui kasvokkain Haaga Lämpöön tiloissa ja kolme puhelimitse. Haastattelut nauhoitettiin ääninauhurin avulla sekä puhelimen äänitys sovelluksen avulla. Haastattelimme romaninuo-ria loka-

kuun ja marraskuun 2020 aikana. Yhden haastattelun kesto oli noin 40–50 minuuttia, ja litteroitua tekstiä saimme yhteensä 40 sivua. Haastattelukysymykset löytyvät liitteestä 2.

Haastatteluiden alussa kerroimme haastateltaville haastattelun merkityksestä ja tarkoituksesta sekä pyysimme luvan haastatteluiden nauhoittamiseen. Haastateltavilta saimme suostumuksen osallistumiseen, suostumuslomake löytyy liitteestä 1. Lisäksi ilmoitimme haastateltaville, että haastatteluaineisto anonyymisoitetaan siten, ettei heistä kukaan ole tunnistettavissa aineiston perusteella ja aineistoa käytetään ainoastaan laadulliseen tutkimukseen.

5.4 Aineiston analysointi

Analysointivaihe kulkee mukana pitkin työtä, se on mukana aineiston keruussa, sillä arvioidaan, mitä aineistoa tarvitaan tai tarvitaanko sitä mahdollisesti lisää. Aineiston käsittelyssä sillä haetaan vastausta tutkimusongelmaan ja sen tuomaan tutkimuskysymykseen. Aineiston käsittelyssä voidaan käyttää aineistopohjaista, teoriapohjaista tulkintaa tai näiden yhdistelmää. (Kananen 2015, s. 138, 171, 177.)

Perinteinen sisällönanalyysi, joka toteutetaan laadullisen tutkimuksen menetelmänä, on perusanalyysimenetelmä. Sisällönanalyysi, joka toimii sekä yksittäisenä että väljänä menetelmänä, sekä teoreettisena kehyksenä, on toteutavissa erilaisissa analysointikokonaisuuksissa. Haastatteluaineiston teema-alueiden avulla aineisto pilkotaan ja ryhmitellään teemojen sekä aihepiirin mukaisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2000, s. 91–93.)

Yleensä teemahaastattelulla saadaan runsaasti aineistoa. Osa aineistosta voidaan jättää käyttämättä, jolloin osa aineistosta jää hyödyntämättä, tällöin koko aineistoa ei ole tarpeen analysoida. Aineiston analysointia olisi hyvä jo aineistonkeruun vaiheessa miettiä, siten analysointitapa kulkisi ohjenuorana haastatteluaineiston litteroinnissa. Kvalitatiivisen aineiston voi analysoida useammalla tavalla. (Hirsjärvi & Hurme 2000, s. 135–136.)

Aineisto voidaan purkaa tallenteista kahdella eri tavalla. Yksi tapa on kirjoittaa aineisto puhtaaksi sanasta sanaan, jolloin aineisto litteroidaan. Aineistosta voidaan tehdä myös päätelmiä, tällöin aineistoa ei kirjoiteta tekstiksi. Tavallisin tapa on litteroida aineisto. (Hirsjärvi & Hurme 2000, s. 138.)

Haastatteluiden tallenteista litteroimme aineiston puhtaaksi kirjoittamalla sen tekstiksi heti haastattelujen jälkeen tekstinkäsittelyohjelma Wordin avulla. Perehdyimme aineistoon lukemalla sen läpi useita kertoja. Tämän jälkeen ryhmittelimme Wordin leikkaustyökalua hyödyntäen tekstin teemoittain toiselle tiedostolle. Aineistosta nousevat teemat olivat teemahaastattelun aiheiden mukaisia.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Koulutus ja hyvinvointi

Yhteistyötahon hankkeen tavoitteena on tukea romaninuorten hyvinvointia ja osallisuutta sekä opintoja. Tutkimme, mistä hyvinvointi koostuu, jotta ne konkretisoituvat ja niiden tukeminen mahdollistuisi R3 romaninuori -hankkeessa. Haastattelemamme romaninuoret kokivat koulutuksen tärkeänä hyvinvointia lisäävänä tekijänä. Koulutuksella on merkitystä hyvinvoinnille työllistymisen ja sitä kautta hyvän tulevaisuuden ja hyvän elämän mahdollistajana. Koulussa myös opitaan elämässä tärkeitä sosiaalisia taitoja.

Koen koulutuksen tärkeäksi ja varsinkin sen kannalta, jos nuori haluaa menestyä elämässään ja integroitua yhteiskuntaan niin koulutuksella on todella tärkeä merkitys, että ihminen jo siellä koulussa oppii niin sanotusti sosiaalisia taitoja luokkatovereiden sa kanssa ja saa muutenkin niitä perustaitoja, joita ihminen tarvitsee elämässään ajatellen kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Koen sen turvalliseksi ja hyvinvointiin myönteisesti vaikuttavaksi asiaksi tulevaisuutta ajatellen, että minulla on ammatti. Voin turvautua, siihen, että minulla on pätevyys työn tekemiseen.

Haastateltavista osalla oli yksi tai useampi tutkinto.

Olen suorittanut kaksi ammattitutkintoa.

Minulla on kaksi ammattitutkintoa. Tutkintoni täydentävät toisiaan.

Minulla on yksi ammattitutkinto.

Olen juuri valmistunut ammattikoulusta ammattiin.

Minulla on kaksi ammattitutkintoa ja nyt olen ammattikorkeakoulussa opiskelemassa. Koen opiskelemisen hyvin tärkeäksi.

Osalla haastateltavista ei ollut peruskoulun jälkeistä tutkintoa tai tutkinto oli jäänyt kesken. Syyksi peruskoulun jälkeiselle kouluttautumattomuudelle tai koulutuksen keskeytymiselle kerrottiin varhainen perheen perustaminen ja se, ettei sopivaa alaa ollut vielä löytynyt. Eräs haastateltava kertoi koulutuksen keskeytymisen syyksi sen, ettei hän ollut useista yrityksistä ja opettajan avustuksesta huolimatta löytänyt tutkintoon vaadittavaa työssäoppimispaikkaa, ja hän koki etnisen taustansa olevan tähän syynä. Ilman tutkintoa olevat haastateltavat ilmoittivat kuitenkin tulevaisuudessa aikovansa kouluttautua.

En ole löytänyt sopivaa (oikeaa) paikkaa. Olen ollut työharjoittelussa ja monella eri alalla. Jatkan vielä työharjoittelu kokeiluja, kunnes löydän oman alani.

Minulla on 3 lasta, joista yksi on erityislapsi. Erityislapsen haasteet on ollut esteenä. Aion kyllä opiskella mutta asia ei ole vielä ajan-kohtainen.

Ammattikoulu opintoni keskeytyivät aikoinaan työssäoppimisen vuoksi. Työharjoittelupaikkaa etsittiin kovasti ja kun sitä ei löytynyt tilanne tuntui ylitsepääsemättömältä vaikealta. Keskeytin opinnot, koska en saanut työharjoittelupaikkaa ja osa syy keskeytykseen oli myös lapset. Opettajat olivat mukana etsimässä työharjoittelupaikkaa ja puhelimitse paikkoja luvattiinkin, mutta kun ilmeni, että olen romani niin paikka ei ollut enää saatavilla.

R3 Romaninuori -hankkeen ja vanhempien ja sukulaisten tuki ja kannustus koettiin erittäin tärkeäksi motivoivaksi tekijäksi koulutukseen hakeutumiselle ja kouluttautumiselle. Lisäksi haastateltavien vanhempien oma kouluttautumistausta ja työllistyminen, esimerkin antaminen kulki rinnalla motivoiden haastateltavia. Työn ohella jatkokouluttautuneet nuoret kokivat työyhteisön kannustuksen positiivisena asiana. Lisäksi he olivat itse motivoituneita opiskelemaan, ja heillä oli tahto kehittyä ja jatkaa koulutiellä työnkin ohella.

Uskon, että tähän vaikuttaa paljon omien vanhempien asenne koulutusta kohtaan ja ehkä myös isovanhempien asenne. Minun molemmat ukit sanoivat aina, että pitää kouluttautua ja hankkia hyvät ammatit, jotta voi työllistyä, että se on ainut keino, millä nykyään tulee toimeen ja pärjäämään ja saavuttamaan ja, joilla voi saavuttaa unelmia.

Esimieheni ja työyhteisö ovat tunnistaneet minun vahvuuteni, ja heillä on ollut kyky myös kehittää minun heikkouksiani. Työyhteisöllä on ollut suurin vaikutus. Hyvällä työyhteisöllä on positiivinen vaikutus.

Aika pitkälle se on niin, että jo kotona on korostettu opiskelemisen tärkeyttä. Kotoa tullut esimerkki, molemmat vanhempani ovat lukee neet itselleen ammatit. Itselläni on myös ollut aina se, että haluan saavuttaa, jotakin elämässäni. Olen kunnianhimoinen.

Elämme tänä päivänä ajassa, jossa vanhempi sukupolvi ymmärtää, ettei yhteiskunnassamme pärjää ilman koulutusta. Tämän on mahdollistanut romaneiden

kiertävän elämäntavan päättyminen sekä kohentunut asuntotilanne. Pääosin kaikilla romaneilla on oma koti. Ympäristötekijöillä on tärkeä merkitys nuorten ja aikuistuvien romaninuorten hyvinvointiin.

6.2 Työllisyys ja hyvinvointi

Kaikki haastateltavat kokivat työllistymisen tärkeänä ja elämään merkitystä ja mielekästä sisältöä tuovana ja elintasoon sekä hyvinvointiin positiivisesti vaikuttavana tekijänä.

Kyllä minä koen sen sellaiseksi, perusarjen rutiinin ja perusarjen pyörittämisen tosi tärkeäksi, että ihmisellä on tiettyjä tavoitteita ja perustoimintoja, jokaiselle arkipäivälle, se pitää ihmisen mielenterveyden tasapainossa ja elämän tasapainossa.

Kyllä minä koen työn tärkeäksi. Se merkitsee minulle, sitä, että olen osa yhteiskuntaa ja saan tuoda omalla työlläni panosta tähän kaikkien. Se on myös se tapa, jolla saavutan omia tavoitettani.

Koen, eikä se ole pelkästään sitä, että saan sillä tienestini, vaan se vaikuttaa myös hyvinvointiin, voin hyvin, kun minulla on työpaikka.

Haastateltavista osa oli työelämässä ja osa joko opiskelemassa tai kotona pienten lasten kanssa. Kaikilla oli kuitenkin työkokemusta useammastakin työpaikasta. Haastateltava, jolla oli työkokemuksen lisäksi kokemusta kuntouttavasta työstä, hän uskoi löytävänsä kokeilujen kautta oman alansa, johon kouluttautua.

Vuodesta 2007–2018 olen ollut kaupungilla määräaikaikaisilla eri pituisilla sopimuksilla. Olen työskennellyt lasten parissa.

Minä olen saanut työkokemusta monesta eri ammatista. Koen saamani työkokemuksen hyvin tärkeäksi.

Haastatellut kuvasivat erilaisia tapoja, joilla he olivat työllistyneet ja tukea, jota he olivat saaneet. Tukea ja kannustusta oli saatu kotoa ja työllistymistä tukevista palveluista. R3 Romaninuori -hankkeen toiminnalla koettiin olevan positiivinen vaikutus työllistymiseen. Tuella oli ollut merkitystä innostumiselle, rohkaistumiselle ja alkuun pääsemiselle.

Sain nykyisen työni verkostojen kautta, olin tuolla Vantaan ohjaimossa työkokeilussa, ja sitä kautta minä innostuin romani työkentästä.

Tarvitsin silloin aika paljon tukea, että minä uskalsin lähteä haastatteluun.

Se tuki, mitä minä tarvitsin, oli se, että joku sysäsi minut liikkeelle, että nyt sinä menet töihin ja alat tekemään jotakin.

6.3 R3 romaninuori -hanke, hyvinvointi ja osallisuus

R3 romaninuori -hankkeesta selvitimme, kuinka palvelu tukee romaninuorten hyvinvointia ja osallisuutta sekä miten palvelu toimii. Nuorten osallisuuden toteuttaminen näkyy myös suunniteltaessa uutta, koska haastatteluiden avulla romaninuoret saavat tuoda esiin omia ideoitaan ja toiveitaan palvelulle ja näin saavat vaikuttaa palvelun laatuun ja kehitykseen.

Palaute R3 romaninuori -hankkeesta oli kaiken kaikkiaan erittäin hyvää. Palvelu koettiin erittäin tärkeäksi ja palvelulle toivottiin jatkoa. Kehitysideoitakin palvelun toiminnasta saatiin kolmelta nuorelta. Toiminnassa korostui hyvin vahvasti hyvinvoinnin, osallisuuden ja vertaistuen merkitys, jotka koettiin tärkeinä asioina. Vahva osallisuuden tunne korostui yhdessä tekemisestä ja mukana olemisesta. Toiminta koettiin hyvinvointia tukevaksi mielekkään tekemisen vuoksi. Lisäksi palvelu koettiin voimaannuttavaksi, mihin vaikuttivat ystävyysuhteet.

Kaikki haastateltavat kertoivat saaneensa tarvitsemaansa tukea ja ohjausta R3 romaninuori -hankkeesta. Haastateltavat olivat osallistuneet muun muassa kerhotoimintaan, saaneet uusia ystäviä ja apua työnhakuun sekä koulutehtäviin.

Omaan arkeen jaksamista ja ystäviä sekä vinkkejä työnhaun markkinoille ja koulutuksiin. Olen saanut konkreettisia neuvoja.

Hyvin. Olen osallistunut ompelukerhoon. Tukea olen saanut tarvittaessa.

Olen oikeastaan saanut monenlaisiin omiin asioihin tukea R3:lta. Olen vierailut kerhoissa monia eri kertoja.

Olen ollut R3 kerhotoiminnassa hyvin tiiviisti mukana. R3 on ollut minulle hyvä tukiverkosto ja siellä olen tavannut ja ollut yhteydessä muihin nuoriin sekä päässyt verkostoitumaan sekä olen viettänyt siellä aikaa. Olen saanut sieltä vertaistukea ja saanut jakaa muiden kanssa kokemuksia.

Osallisuus ja sen kokeminen oli haastateltaville tärkeää ja merkityksellistä. Yksi haastateltava kertoi, että hänelle on hyvin tärkeää olla osa yhteiskuntaa. Yhdessä tekeminen koettiin tärkeäksi ja osallisuutta tukevaksi. Kaikki haastateltavat kertoivat kokevansa yhteenkuuluvuuden romaniyhteisöön hyvin tärkeäksi.

Se merkitsee minulle sitä, että olen osa yhteiskuntaa.

Yhdessä tekeminen, osallisuus erilaisiin aktiviteetteihin. Osallisuus on tärkeää.

Romaniyhteisöllisyydessä on voimaa.

R3 romaninuori -hankkeen työntekijät koettiin osaaviksi ja ystävällisiksi. Mikäli nuorella oli kysymys tai tarve, johon työntekijällä ei ollut osaamista tai vastausta, niin vastausta ja tukea lähdettiin yhdessä etsimään.

Yksi R3 romaninuori -hankkeen haastateltava koki, että hänet otettiin vastaan yksilönä eikä romanina, mikä oli hänelle hyvin tärkeää. Lisäksi haastateltava kertoi, että hänet toivotettiin tervetulleeksi ja hän tunsikin olevansa osa yhteistä tiimiä. Nuori koki, että kaikki hankkeen työntekijät olivat olleet hyvin merkityksellisessä roolissa hänen opinnoissaan ja työllistymisessään. Haastateltava koki hyvin merkitykselliseksi hankkeen ja mahdollisuuden viettää R3 romaninuori -hankkeen tiloissa aikaa, jottei tarvitse aikaa viettää esimerkiksi "ostareilla". Lisäksi paikassa on hyvä ilmapiiri, jonka vuoksi hankkeen tiloihin on hyvä tulla.

Romaninuoripalvelun kehitysehdotukset liittyivät R3 romaninuori -hankkeen tilankäyttöön. Käytössä olevat tilat koettiin riittämättömäksi kaikkien asiakkaiden yhteiselle toiminnalle.

Ehkä tilan käyttöön, suunnitellussa. Meillä ei oikein ole sellaista yhteistä tilaa. Siellä on paljon eri huoneita ja eri huoneissa on erilaista aktiviteettia, joka on hyväkin asia mutta, jotenkin toivoisin, että se olisi sellainen isompi tila. R3:lla käy paljon maahanmuuttajia ja pääväestön nuoria ja olisi ollut kiva toteuttaa, jotakin yhteistä heidän kanssaan, monikulttuurisempaa toimintaa.

Tilat vaikuttavat tosi paljon, romanihankkeella on yksi huone omassa käytössä, muut tilat ovat yhteisessä käytössä.

Yksi haastateltava antoi palautteen ja kehitysehdotuksen matalan kynnyksen palvelun neuvonnasta, joka palvelisi nuoria kerran viikossa. Haastateltavan mielestä palvelu toimisi paremmin, mikäli se olisi saatavilla useammin, lisäyksenä hän pohti koronapandemian ehkä vaikuttavan palvelun saatavuuteen.

Siellä on olemassa matalan kynnyksen palvelu neuvonta, joka palvelee kerran viikossa. Olisi kiva, jos palvelu olisi useammin avoinna, niin olisi helpompi piipahtaa asioimassa.

Kolmas haastateltava antoi palautteen sekä kehitysehdotuksen toiminnasta, jonka hän koki tärkeäksi. Haastateltavan toiveena oli, että toiminnassa olisi enemmän säännöllisyyttä liittyen esimerkiksi CV:n tekemiseen, minkä hän koki tärkeänä koskien työllistymistä.

Luulen, että toimintaan voisi tuoda enemmän sellaista säännöllisyyttä kuten esim. CV:n tekoa voisi olla esim. kerran kuukaudessa. Koska se on hyvin tärkeä asia.

Yksi haastateltava antoi palautteen R3 maahanmuuttajanuorten tuki ry:n palvelun harhaanjohtavasta nimestä. Haastateltava kertoi olevansa tietoinen siitä, että toiminta palvelee monista eri taustoista tulevia nuoria.

R3 maahanmuuttajanuorten tuki ry, mitä se merkitsee, vaikka he tukevatkin kaikkia nuoria, ihmisen etniseen taustaan katsomatta. Nimi hämää ja johtaa harhaan. Kun olen ollut kerhon ohjaajana ja kertonut, joillekin nuorille R3:sta niin minulle usein sanotaan, että ethän sinä ole maahanmuuttaja, olet Suomen romani.

R3 romaninuori -hankkeelle toivottiin jatkoa ja toivottiin, että palvelu kuuluisi pääkaupunkiseudulla kaupungin rakenteisiin. Lisäksi haastateltavat toivoivat vastaanlaista palvelua Helsinkiin, sillä helsinkiläisillä nuorilla on pitkä matka Myyrmäkeen.

Alueellisesti palvelun tulisi olla kaikkien saatavilla. Esim. Helsingistä on liian pitkä matka lähteä hakemaan apua Myyrmäestä.

Olisi hyvä, että jo kaupungin rakenteissa olisi valmiina tällainen palvelu, johon kuuluisi se ruohonjuuritason työ, että nuoret kykenevät kokemaan sen, että okei oli mulla ongelma, aihe tai mitä tahansa niin koen, että minä voin mennä tuonne ja kysyä apua ja ottaa sen avun vastaan.

6.4 Hengellisyys ja hyvinvointi

Hyvinvointi ja osallisuus ovat kirkon näkökulmasta olennaisia tärkeitä arvoja ja tekijöitä. Romanikulttuurin tietämyksen lisääminen kirkon piirissä voisi edesauttaa romaninuorten osallisuutta ja hyvinvointia kirkon palveluissa. Teemahaastatteluiden yksi osa-alue keskittyi hengellisyyteen. Hengelliset asiat ja uskonto, kulkevat romaneilla mukana arkipäivässä, vaikka varsinaista henkilökohtaista uskon ratkaisua ei olisikaan tehty. Kokemuksia uskosta ja hengellisyydestä jaetaan ystävien kesken sekä seurakunnissa laulaen, evankelioiden, todistaen sekä osallistumalla seurakunnan erilaisiin tehtäviin. Kaikki romanit eivät osallistu seurakunnan tehtäviin, vaan ovat kuuntelijoina toiminnassa mukana. Suurin osa Suomen romaneista kuuluu evankelisluterilaiseen kirkkoon, kuitenkin useimmat romaneista liittyvät lisäksi vapaiden suuntien seurakuntiin, joihin osa osallistuu hyvin aktiivisesti.

Kaikki haastateltavat kertoivat uskovansa Jumalaan ja kokivat hengelliset asiat tärkeäksi.

Se on minulle elämä. Sanan lukeminen, uskovien yhteys.

Hengellisyys on minulle arjen voimavara, joka ohjaa minun käytöstäni, vaikuttaa minun tekoihini. Johtaa minua arkipäivissä ja vaikuttaa valintoihin. Olen henkilökohtaisesti kristitty helluntalainen ja näen itse henkilökohtaisesti, miten tärkeää on uskonto ja se mihin minä uskon.

Minä uskon Jeesukseen ja siihen, että Jeesuksella on valta ja voimaa muuttaa asioita ja tilanteita.

Kaikki haastateltavat kokivat hengellisyyden hyvin merkitykselliseksi ja kokonaisvaltaista hyvinvointia tukevaksi. Heillä oli syvä luottamus ja usko Jumalaan, joka toimii heidän elämässään johdattajana antaen heille tulevaisuuden ja toivon.

Hengellisyys vaikuttaa kokonaisvaltaisesti hyvinvointiin. Jumalan hengen ja voiman vaikutukset antavat voimia arkeen.

Hengellisessä maailmassa ja pyhitys elämässä niin voin sanoa sen, että iloitsen tällä hetkellä, siitä niin paljon, että minä tiedän sen, että minä kuljen kohti sitä minun tehtävää, mitä minun Jeesukseni ja minun Jumalani on minulle luonut ja sitä kohti, mitä He ovat minulle suunnitelleet. Jumalassa on toivoni ja tulevaisuuteni.

Kirkon palvelut olivat haastateltavien kohdalla olleet vähäisessä käytössä. Osa haastateltavista kertoi käyttävänsä ainoastaan diakoniatyön palveluja ja niitäkin vain joulun alla. Muita mainintoja kirkon toimintaan osallistumisesta olivat osallistuminen peruskoulun aikaan joulujuhliin muiden oppilaiden kanssa, lapsena liikuntakerhoon osallistuminen ja myöhemmin kokkikerhon vetäminen kirkossa. Yksi haastateltava, kertoi, ettei henkilökohtaisesti ole käyttänyt kirkon palveluja, mutta on tehnyt yhteistyötä kirkon kanssa.

Olen käyttänyt ainoastaan kirkon diakoniatyön palvelua joskus.

Lapsuudessa olen osallistunut kirkon toimintaan ja ammattikoulu aikoihin pidin kokkikerhoa kirkossa. En oikein tiedä kirkon palveluista nykyisin.

Haastateltavat olivat pääosin kiinnostuneita osallistumaan kirkon toimintaan tulevaisuudessa nykyistä enemmän. Tällaisiksi osallistumista lisääviksi palveluiksi he mainitsivat perhekahvilan, erilaisten tapahtumien järjestämisen, monikulttuurisen lähetystyön ja koulutukset. Yksi haastateltava pohti, että yhteistyö nuorisotoimijoiden kanssa voisi saada nuoret paremmin tietoisiksi kirkon palveluista. Myös erityisesti romaninuorille suunnattu toiminta, kuten jokin musiikkiin liittyvä toiminta, voisi olla hyvä asia. Eräs haastateltava pohti, että kirkon arvot eivät vastaa hänen omia hengellisiä arvojaan.

En ole kirkko ihminen, tykkään, että kirkossa on asioita, jotka sotiivat omaa uskoani vastaan.

Uteliaisuudesta voisin käydä tutustumassa perhekahvilaan. Samalla voisi kuulla muistakin toiminnoista.

Toivoisin kohdennettua toimintaa romaninuorille.

7 POHDINTA

7.1 Pohdintaa tutkimusprosessista

Aihevalinta opinnäytetyöhön syntyi omasta mielenkiinnostamme tutkittavaan teemaan. Meille molemmille romaninuorten hyvinvointi ja osallisuus on tärkeä asia. Tiedämme hyvinvoinnin ja osallisuuden koostuvan monesta eri tekijästä kuten koulutuksesta, työllisyydestä, hengellisyydestä, terveydestä, onnellisuudesta ja monesta muustakin tekijästä. Diakonia ammattikorkeakoulun käytävillä ja ruokailujen lomassa olemme yhdessä iloinneet siitä, kuinka paljon romaniopiskelijoita kouluun on päässyt. Päätimme lähteä selvittämään nuorten omia kokemuksia hyvinvoinnista, osallisuudesta ja hengellisyydestä ja meille avautui mahdollisuus

laadullisen tutkimuksen tekemiselle R3 romaninuori -hankkeen kanssa. Perehtyminen lähdemateriaaliin ja orientoituminen opinnäytetyön aiheeseen alkoi tammikuussa 2019.

Edelleenkin romanien historiaa ja kulttuuria tunnetaan huonosti ja siitä saatava tieto on riittämätön. Halusimme opinnäytetyössä tuoda esille Suomen romanien kulttuurin erityispiirteitä ja historiaa, sillä tämä lisäisi lukijoiden ymmärrystä romanien lähtökohdista sekä heidän erilaisuuttaan kulttuurisesti. Mielestämme romaneilla ei ole samanlaisia lähtökohtia esimerkiksi työllistymiseen tai koulutukseen, kuin pääväestöllä. Asia on varmasti vaikea hahmottaa ja ymmärtää tutkimatta asiaa, ja työmme edetessä monet asiat konkretisoituivat. Pohdimme hyvinvoinnin ja osallisuuden mahdollisuuksia ja haasteita romanien ja erityisesti romaninuorten kohdalla. Toteutuvatko hyvinvointi ja osallisuus jokaisen kansalaisen kohdalla yhdenvertaisesti? Lähtökohdat ovat romaneilla erilaiset, kuin pääväestöllä. Romanien huono taloudellinen tilanne, heikko koulutus ja työllisyystilanne ovat asioita, joihin historia, huono asuntotilanne, sulauttamisen pelko ja kulttuurin erityispiirteet ovat vaikuttaneet. Romanien kokemaa syrjintää on edelleenkin romaneille enemmän tai vähemmän osa arkipäivää, joka ilmenee esimerkiksi työllistymisessä.

Opinnäytetyön ohjaajalta saimme ehdotuksen Erik Allardtin hyvinvointiteorian käyttämisestä. Perehdyimme molemmat teoriaan ja sen keskeisiin käsitteisiin. Teoriaosamme keskeisinä perusteina ovat olleet Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuudet ja Helmisen sanoista tekoihin, jossa perehdyimme osallisuuden keskeisiin perusteisiin.

Yhteistyömme R3 romaninuori -hankkeen työntekijöiden kanssa on ollut sujuvaa, mutta välillä haastetta aiheutti työntekijöiden vaihtuvuus. Tavoitimme helposti kuusi romaninuorta, jotka suostuivat opinnäytetyömme haastateltavaksi.

Olemme yhdessä pohtineet ja arvioineet, kuinka tavoitteemme opinnäytetyösämme on toteutunut ja koemme onnistuneemme tavoitteissamme. Haastatteluaineistosta- ja tuloksista ilmeni selkeästi, kuinka koulutus, työllisyys ja hengellisyys vaikuttaa positiivisesti haastateltavien kokemuksiin hyvinvoinnista. Tulokset hankkeen palvelusta olivat positiiviset. Haastatteluista nousi esiin, että palvelu

tuki romaninuorten hyvinvointia ja osallisuutta ja palvelulla oli näkyviä vaikutuksia kouluttautumiseen ja työllistymiseen. Lisäksi saimme kehitysehdotuksia nuorilta, kuinka heidän mielestään kirkko voisi lisätä heidän osallisuuttaan kirkon palveluissa. Samoin kuin aiemmat tutkimukset aiheesta, myös tässä tutkimuksessa tuli hyvin ilmi se, että tukipalveluilla on merkitystä työllistymisen ja koulutuksen kannalta.

Opinnäytetyömme tuloksista hyötyisivät vastaavaa hanketta suunnittelevat työntekijät, romaninuoret sekä kaikki nuorten kanssa työskentelevät alan ammattilaiset. R3 Romaninööri -hankkeen haastateltavat toivoivat hanketta vastaavaa palvelua kaupungin rakenteisiin ja opinnäytetyöstämme löytyisi hyvät perusteet uudelle palvelulle tai hankkeelle esimerkiksi Helsinkiin. R3 romaninööri -hanke vastasi hyvin nuorten tarpeisiin, palvelu tuki nuorten hyvinvointia ja osallisuutta ja toimi rinnallakulkijana nuorten tavoitteiden saavuttamisessa.

Tulevina kirkon työntekijöinä olemme sitä mieltä, että kirkon tulisi tehdä kohdennettua työtä romaneille, jolloin heidän osallisuutensa kirkossa lisääntyisi. Uskomme, että nuoret haluaisivat olla mukana toiminnan suunnittelussa. Kirkoissa on laaja-alaista toimintaa sekä kohdennettua toimintaa esimerkiksi maahanmuuttajille ja mielenterveyskuntoutujille. Yhden haastateltavan mielestä kirkon tulisi tehdä yhteistyötä nuorisotoimijoiden kanssa, jotta kirkon toiminta tulisi näkyväksi nuorille. Toimintaa olisi hyvä miettiä paikallisella tasolla.

7.2 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimusluvan allekirjoitus tapahtui R3-tiloissa Myyrmäessä, hankkeen työntekijän kanssa hyvissä ajoin ennen haastattelujen alkua. Toteutimme haastattelut etukäteen tarkasti suunniteltujen ja määriteltyjen teemojen pohjalta yksilöhaastatteluina. Teemahaastattelussa laaditut teemat ja haastattelurungon suunnitelimme tutkimusongelman ja tutkimuskysymysten perusteella. Mielestämme haastattelut sujuivat onnistuneesti, kahteen kysymykseen joudumme haastattelijoilta pyytämään tarkentavia vastauksia puhelimitse jälkepäin

Opinnäytetyössämme eettisyys on otettu huomioon työn joka vaiheessa, kuten aineistonkeruussa, tiedonkäsittelyssä, kysymystenasettelussa sekä tulosten käsittelyssä. Erityistä huomiota olemme kiinnittäneet salassapitovelvollisuuteemme koskien haastatteluiden aineistoa. Haastatteluaineistoa olemme käsitelleet kunnioittavasti, ja aineisto anonymisoitiin siten, etteivät haastateltavat ole tunnistettavissa. Aineisto ja tallenteet haastatteluista ovat olleet ainoastaan omassa käytössä. Kaikki aineisto hävitetään asianmukaisesti, kun opinnäytetyömme on hyväksytty. Kaikki haastattelut käsitellään eettisesti ja luottamuksellisesti, huomioiden tietosuojan ja tarvittavat asetukset. Tutkimuksestamme ei ole syntynyt henkilörekisteriä tai tarvetta tietosuojalain (L 1050/2018) mukaiseen henkilötietojen käsittelyyn, sillä kyselyyn vastanneiden nimi- tai henkilötietoja ei kerätty. Kaikille haastatteliijoille on haastatteluiden alussa kerrottu, mikä merkitys haastattelulla on ja miten aineistoa käytetään ja säilytetään.

Haastattelu, joka on tehty vastuullisesti ja perusteellisesti on eettinen. Eettisyys toteutuu haastattelussa siten, että haastatteluun osallistujat tietävät, mistä haastattelussa on kysymys ja miten haastattelun tietoja säilytetään ja käytetään. Haastateltavien anonyymius on varmistettava etukäteen. Haastattelussa eettisyys ilmenee toisen ihmisen kunnioittavaa kohtaamisena. (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvaara 2017, s. 32–33.)

Olemme noudattaneet työssämme opetus- ja kulttuuriministeriön asettamaa tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjetta hyvästä tieteellisestä käytännöstä ja siihen kuuluvia peruseriaatteita. (Libguides, osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas 2019.)

7.3 Ammatillinen kehittyminen

Opinnäytetyömme on ollut haastava, mutta samalla olemme kokeneet prosessin eri vaiheet mielekkäiksi ja kehittäviksi. Tutkimusten tulosten kirjoittaminen kirjalliseen muotoon niin, että lukijat ymmärtäisivät tulokset, tuntui haastavalta. Tutkimustulosten aukikirjoittaminen ja arviointi sekä uudelleen muokkaaminen tuntui turhauttavalta, mutta näin jälkeenpäin ajateltuna työ oli opettavaista. Kirjoittamis-

prosessista opimme, kuinka saamme esille olennaiset vastaukset tutkittavaan ilmiöön. Tekniset ongelmat aiheuttivat lisätyötä opinnäyteprosessin aikana. Teknologian osaaminen on välttämätön ja isokin osa opinnoissa ja työelämässä. Prosessin aikana saimme paljon tukea vastuuoopettajilta ja lopputulokseen olemme tyytyväisiä.

Toisella meistä oli jo kokemusta yhdestä aikaisemmin tehdystä opinnäytetyöstä ja toiselle tämä opinnäytetyö oli ensimmäinen. Kohderyhmänä työssämme olivat romaninuoret ja samaan vähemmistöryhmään kuuluminen toimi työssämme vahvuutena. Vahvan kulttuurintuntemuksen perusteella meidän oli helpompaa arvioida esimerkiksi lähdemateriaalin laatua koskien romaneita. Opinnäytetyön tekeminen antoi meille lisää tietoa sekä varmuutta toimia tulevaisuudessa sosionomina tai diakoniatyössä.

Opinnäytetyömme eri prosessien valmistuminen oli antoisaa, koska ammatillinen osaamisemme laadullisen tutkimuksen tekemisessä kehittyi. Opinnäytetyössä oli paljonkin sellaisia menetelmiä ja osia, joita joudumme opettelemaan ja harjoittelemaan. Uusien asioiden oppiminen on ammatillisesti kehittäväää. Prosessin loppuvaiheessa iloitsimme jokaisesta onnistuneesta osiosta. Ammatillisesti olemme molemmat kehittyneet opinnäytetyön tekemisestä, ja koemme oppimisen merkityksellisyyden tärkeäksi etenkin tutkimuspainotteisessa työssä. Opinnäytetyön tekemisen kautta olemme hyvin konkreettisesti päässeet ymmärtämään, miten esimerkiksi historia ja romanikulttuurin erityispiirteet ovat vaikuttaneet romanien heikkoon koulutukseen, työllistymiseen, hyvinvointiin ja osallisuuteen.

Tulevina kirkon työntekijöinä ja sosiaalialan työntekijöinä meiltä odotetaan hyvin laaja-alaista tietämystä ja osaamista. Hyvinvointi ja osallisuus ovat käsitteinä laajoja käsitteitä, ja opinnäytetyön aiheen ansioista saimme vahvan tietoperustan hyvinvoinnista ja osallisuudesta. Teoria hyvinvoinnista ja osallisuudesta tukee ja vahvistaa ammatillista osaamistamme.

Lähtökohtaisesti olemme itse vastuussa ammatillisuutemme kehittymisestä. Opintojen kautta olemme saaneet tietopohjan ja valmiuksia alalle. Koemme molemmat, että tulevina työn harjoittajina suurin kehitys tapahtuu työtä tehdessä.

8 LÄHTEET

- Allardt, E. (1980). *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Porvoo: WSOY.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu & Helminen, J. (2015). *Sanoista tekoihin: Osallisuus, kumppanuus ja terveys toiminnan suuntaviivoina*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Granqvist, K. (2012). Romanikielen historiaa Suomessa. Teoksessa P. Pulma (toim.), Suomen romanien historia. (272–285). Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Hedman, H. & Vuolasranta, M. (2000). *Suomen romanit = Finitiko romaseele*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Hedman, H. (2009). Suomen romanikieli: sen asema yhteisössään, käyttö ja romanien kieliasenteet. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 8. Saatavilla 10.11.2020 http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk8/Suomen_romanikieli.pdf
- Heikinheimo, M. (2015). *Romanit*. Tampere: Mediapinta.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hyvärinen, M., Nikander, P., Ruusuvuori, J., Aho, A. L. & Granfelt, R. 2017. *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino
- Jamk.fi. Opinnäytetyön ohjaajan käsikirja. Kirjallisuuskatsaukset. Saatavilla 6.2.2020 <https://oppimateriaalit.jamk.fi/yamk-kasikirja/kirjallisuuskatsaukset/>
- Jeskanen, I. (2014). Romaninaisena vankilassa – Naisten vuoro -projektin selvitys. Rikosseuraamuslaitos. Saatavilla 7.10.2019 https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-monisteetjaraportit/0MRAXSQR1/2014-01_Jeskanen_Romaninaisena_vankilassa.pdf
- Kananen, J. (2015). *Opinnäytetyön kirjoittajan opas: Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Saatavilla 21.11.2020 <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

- L1050/2018. Tietosuojalaki. Saatavilla 17.2.2020 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20181050>
- Libguides. (2019) Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas: Eettiset periaatteet tutkivassa ja kehittävässä työssä. Kehittäminen ja tutkiminen ammatillisenä osaamisena. *Saatavilla* 15.4.2019 <http://libguides.diak.fi/c.php?g=389856&p=2793510>
- Mäkinen, J. (2014). *Elämää ja Valoa 50 vuotta: Romanien, hengellisen romanityön ja Elämä ja Valo -järjestön historiaa*. [Nokia]: Elämä ja Valo.
- Nevo tiija-uusi aika-hanke Loppuraportti 2018. Saatavilla 11.12.2020 <https://peda.net/diak/romanien-osallisuus/tjt/raportit/loppuraportti:file/download/d8a3ecd8f6b7de72c066c2712dd491d5f148de8b/Loppuraportti%20finalversio%2031.12.2018.pdf>
- Nevo tiija-hanke 2018. Saatavilla 24.11.2020 <https://peda.net/diak/romanien-osallisuus/ntjtnhjm/m2/m1:file/download/b5c21715f5cab0151dcee1331364cab1aff06ae0/Yhteinen%20raportti.pdf>
- Opetushallitus (2010). *Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa* (2. korj. p.). Helsinki: Opetushallitus.
- Pulma, P. (2012). *Suomen romanien historia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- R3 Maahanmuuttajanuorten tuki ry. R3 Respect rights responsibility. Hankkeet. R3 Romaninuori. Saatavilla 17.2.2020 <https://www.r3.fi/hankkeet/r3-romaninuori/>
- Rekola, T. (2012). Romanien varhaisvaiheet Suomessa: 1500- luvulta 1800-luvun puoliväliin. Teoksessa P. Pulma (toim.), Suomen romanien historia. (10–45). Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Romanipolitiikka_Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus-THL. Saatavilla 11.12.2020 <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/kieli-ja-kulttuurivahemmistot/romanit/romanipolitiikka>
- Romanit ja kirkossa (2019). *Opas seurakuntien työntekijöille ja luottamushenkilöille*. <https://evl.fi/documents/1327140/43666201/Romanit+kirkossa.pdf/16e5fadf-5e8e-2df7-0b9b-f17965e829ff?t=1570443013000>

- Romanit.fi (2020). Romanien-asema-suomessa. Saatavilla 31.10.2020 <https://romanit.fi/romanien-asema-suomessa/>
- Romano Missio. Tietoa-romanien-kulttuurista. Saatavilla 3.10.2020 <http://romanomissio.fi/tietoa-romaneiden-kulttuurista/>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2004). Suomen romanit. Finitiko romaseele. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä. Helsinki. Saatavilla 6.2.2020 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74503/suomen_romanit.pdf?sequence=1
- Stenroos, M. (2012). Aatteet ja vaatteet. Teoksessa P. Pulma (toim.), Suomen romanien historia. (426). Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Suomen evankelisluterilainen kirkko. Osallisuus. Saatavilla 10.12.2020 <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia/sosiaalinen-hyvinvointi-ja-ihmissuhteet/osallisuus>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Sanasto. Saatavilla 10.12.2020 <https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Spiritualiteetti>
- Suomen evankelisluterilainen kirkko. Sosiaalinen hyvinvointi ja ihmissuhteet. Saatavilla 10.12.2020 <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia/sosiaalinen-hyvinvointi-ja-ihmissuhteet/osallisuus>
- Suomen romanit (2004) Finitiko romaseele. Saatavilla 13.11.2020 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74503/suomen_romanit.pdf?sequence=1
- Suonoja K. & Lindberg V. (2000). Romanipolitiikan strategiat. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. Saatavilla 7.2.2020 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70957/Selv199909.pdf>
- Tsetanes naal-hankkeen loppuraportti (2018). Saatavilla 27.12.2020 <https://peda.net/diak/romanien-osallisuus/tjt/rtnk/tnhl:file/download/2ed5b4f826542b0c86cc8b052a79cce13aa328f2/Loppuraportti%20semi%20pitk%C3%A4.pdf>
- Tuomi J. & Sarajärvi A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Helsinki.
- Työ- ja elinkeino ministeriö (2019). Romanien työllisyys, yrittäjyys ja työelämään integroituminen. Työ- ja elinkeino ministeriön julkaisuja. Työelämä. Saatavilla 29.5.2020 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161893/TEM_2019_58.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Vähemmistövaltuutettu. (2014). Erilaisena arjessa- Selvitys romanien syrjintäkemuksista. Helsinki. Saatavilla 7.2.2020 [https://www.syrjinta.fi/documents/10181/10850/52878_romaniselvitys_verkoon+\(1\).pdf/584516fc-d3a7-4f88-8ecc-c8b2271ebf41](https://www.syrjinta.fi/documents/10181/10850/52878_romaniselvitys_verkoon+(1).pdf/584516fc-d3a7-4f88-8ecc-c8b2271ebf41)

Weiste-Paakkanen, A., Lämsä, R. & Kuusio, H. (2018). *Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi: Romanien hyvinvointitutkimus Roosan perustulokset 2017–2018*. [Helsinki]: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.

LIITE 1 HAASTATTELUN SUOSTUMUSLOMAKE

HAASTATTELU SUOSTUMUSLOMAKE

Olemme sosionomi-diakonia opiskelijoita Helsingin diakonia ammattikorkeakoulusta. Keräämme opinnäytetyön aineistoa haastattelemalla. Yhteistyö järjestömme on R3 maahanmuuttajanuorten tuki yhdistyksen R3 romaninuori -hanke. Kaikki haastattelut käsitellään eettisesti ja luottamuksellisesti, huomioiden tietosuojaan ja tarvittavat asetukset. Tutkimuksessa ei synny henkilörekisteriä tai tarvetta tietosuojalain (L 1050/2018) mukaiseen henkilötietojen käsittelyyn, sillä kyselyyn vastanneiden nimi- tai henkilötietoja ei kerätä.

Haastateltavien yksilöityjä tietoja ei käytetä. Tutkimustietoja analysoitaessa tutkijoilla on käytössään tutkimusaineisto, josta yksittäisiä henkilöitä ei voi tunnistaa. Haastattelut tallennetaan ja haastatteluaineisto kirjoitetaan tekstiksi analysointia varten.

Valmiin opinnäytetyön tulokset julkaistaan Theseuksessa ja niitä voidaan käyttää R3 romaninuori -hankkeen kehittämisessä ja sen päätösraportissa.

Suostun haastateltavaksi

Suostun haastatteluiden äänittämiseen

Päivämäärä

Allekirjoitus

LIITE 2 TEEMAHAASTATTELU KYSYMYKSET

YKSILÖHAASTATTELU

KOLUTUS JA HYVINVOINTI

1. Minkälaista koulutusta sinulla on?
2. Koetko koulutuksen tärkeäksi koskien hyvinvointiasi?
3. Kuinka opintosi ovat edenneet?
4. Mikä auttoi viemään opinnot loppuun / Miksi opinnot ovat keskeytyneet?
5. Mikä motivoi jatkamaan opintoja peruskoulun jälkeen / Miksi et ole jatkanut opiskelua peruskoulun jälkeen?
6. Millaista tukea tarvitset, että saisit opintosi suoritettua?
7. Minkälaista tukea olet saanut ja mistä ja minkälaista tukea olisit tarvinnut?

TYÖLLISYYS JA HYVINVOINTI

1. Minkälaista työkokemusta sinulla on?
2. Oletko tällä hetkellä työelämässä?
3. Koetko työllistymisen tärkeäksi hyvinvoinnin kannalta?
4. Millaista tukea tarvitset, että saisit työpaikan?
5. Minkälaista tukea olet saanut työpaikan hankintaan, mistä ja minkälaista tukea olisit tarvinnut?

R3 ROMANINUORI-HANKE, HYVINVOINTI JA OSALLISUUS

1. Miten koet saaneesi R3 romaninuori -hankkeen palvelusta tukea?
2. Oletko miettinyt, miten R3 romaninuori -hanke voisi olla mukana tukemassa sinua?
3. Miten R3 romaninuori -hanke on vaikuttanut sinun hyvinvointiisi ja osallisuuteen?
3. Minkälaista tukea tarvitset heiltä?
4. Minkälainen toiminta vastaisi sinun tarpeisiisi?
5. Miten haluaisit muuttaa jo olemassa olevia palveluja?
6. Miten haluaisit muuttaa R3 romaninuori -hankkeen palveluja, jotta ne vastaisivat sinun tarpeitasi?

HENGELLISYYS JA HYVINVOINTI

1. Mitä hengellisyys sinulle merkitsee?
2. Vaikuttaako hengellisyys hyvinvointiin?
3. Mitä kirkon palveluja sinä olet käyttänyt?
4. Minkälainen kirkon palvelu tai toiminta voisi lisätä sinun osallisuuttasi kirkossa?